

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
INFORMATIKOS IR STATISTIKOS KATEDRA**

**JURGITOS MACIJAUŠKIENĖS
INFORMATIKOS TEISĖS**

**RIBOJAMA INFORMACIJA INTERNETE IR JOS KONTROLĖ
MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS**

Darbo vadovas-
Lekt. dr. Irmantas Rotomskis

Vilnius, 2006

Turinys

Ižanga	3-5
1. Pagrindinės sąvokos ir apibrėžimai	6-8
2. Ribojama informacija internete ir jos kontrolė:	
2.1 Nepilnamečių apsaugos elektroninėje erdvėje praktinės situacijos, pavojai, būdai	9-16
2.2 Nepilnamečių apsaugos elektroninėje erdvėje teisinis reglamentavimas ..	17-30
2.3 Nepilnamečių apsaugos elektroninėje erdvėje prevencinės priemonės	31-36
3. Žalingo turinio informacijos priežiūra elektroninėje žiniasklaidoje:	
3.1 Elektroninės žiniasklaidos reguliavimo problemos	37-41
3.2 Nepilnamečių teisinės apsaugos nuo jiems žalingos informacijos elektroninėje žiniasklaidoje problemos ir reguliavimo perspektyvos	42-48
Išvados	49-50
Literatūros sąrašas	51-52
Santrauka	53-54

Ižanga

Temos aktualumas. Internetas vartotojams suteikia daug naujų galimybių įvairi – švietimo, verslo, kultūros, politikos – srityse, jame yra daug naudingos ir reikalingos informacijos, tačiau neretai susiduriama ir su tokia informacija, kurios viešą skelbimą įstatymai riboja ar apskritai uždraudžia. Valstybės yra nustačiusios būdus, kuriais yra užkertamas kelias įstatymais uždraustos arba ribojamos informacijos viešam skelbimui spaudoje, radijuje, televizijoje; tai reikalinga pritaikyti ir internete platinamos informacijos atvejui.

Sprendžiant internete skelbiamos informacijos problemą, reikalinga įvertinti paties interneto specifika. Internetas yra savo prigimtimi „tarptautinio“ pobūdžio darinys, jame skelbiama informacija prieinama nepriklausomai nuo geografinių apribojimų; jis yra decentralizuotas, plačiai vartojamas ir sunkiai kontroliuojamas. Skirtingai nuo tradicinių informacijos perdavimo priemonių, internetu perduodamą ir gaunamą informaciją didele dalimi kontroliuoja ne tik informacijos platintojai, bet ir patys vartotojai. Internetas tuo pat metu yra ir informacijos skelbimo, ir ryšio priemonė, be to, jam būdingas interaktyvumas – vartotojas ne tik gauna, bet ir gali pateikti savo informaciją. Šios ir kitos čia nepaminėtos interneto savybės lemia tai, kad teisės aktų taikymas šioje terpėje tampa gerokai sudėtingesniu, nei tradicinėse informacijos skleidimo priemonėse. Iš kitos pusės, internetas egzistuoja ne teisiniame vakuume – visi informacijos perdavimo internetu proceso dalyviai (turinio autoriai, turinio tiekėjai, interneto paslaugų tiekėjai, vartotojai) privalo laikytis konkrečioje valstybėje galiojančių teisės normų reikalavimų.

Draudžiamos ir ribojamos informacijos internete problema Lietuvoje susidomėta palyginti neseniai, tačiau didesnę plataus interneto naudojimo patirtį turinčiose šalyse ji yra nenauja ir kelianti nemažai diskusijų. Dauguma valstybių vienu ar kitu būdu reguliuoja internete skelbiamą turinį: arba per bendruosius viešosios informacijos publikavimą reglamentuojančius teisės aktus, arba per specialiai internetui skirtas teisės normas.

Lietuvoje ketinama imtis priemonių, leidžiančių užtikrinti, kad internetu, tarpusavyje sujungtais vidaus kompiuterių tinklais bei el. paštu nebūtų viešai platinama Lietuvoje draudžiama informacija, o nepilnamečiams nepriimtinos informacijos platinimas būtų ribojamas.

“Viešojo naudojimo kompiuterių tinkluose draudžiamos informacijos bei ribojamos informacijos platinimo kontrolės taisyklių” tikslas – nustatyti viešojo naudojimo kompiuterių tinkluose draudžiamos informacijos sąrašą, reglamentuoti ribojamos informacijos platinimą viešojo naudojimo kompiuterių tinkluose bei nustatyti kontrolės būdus ir tvarką.

Internetu Lietuvoje naudojasi vis jaunesni žmonės, todėl svarbu, kad visi, o ypač vaikai ir paaugliai mokėtų atpažinti galimas interneto grėsmes ir laiku nuo jų apsisaugotų.

Saugiam vaikų darbui internete turi būti skirtas ypatingas dėmesys: pokalbių svetainėse ir elektroniniu paštu galimas kontaktas su nepažįstamaisiais (kartais vaikai sugalvoja susitikti su savo internetiniu draugu, net nesuvokdami, kad pamatyti gali ne tai, ko tikėjosi). Kita grėsmė vaiko ar paauglio psichikai yra netinkamo turinio internetiniai tinklalapiai (pornografijos, propaguojantys žiaurumą), galintys pakenkti vaiko asmenybės vystymuisi. Taip pat nepamirškime galimybės beveik viską nusipirkti internetu. Jeigu vaikas be tėvų ar globėjų priežiūros turės galimybę pirkti internetu, jis gali tuo pasinaudoti.

Internetas, jei juo vaikai ir paaugliai naudojasi be suaugusiųjų priežiūros, gali sukelti nemažai pavojų:

- Pokalbių svetainėse ir elektroninio pašto žinutėmis vaikas dažnai bendrauja su nepažįstamaisiais, kurių siekiai neretai būna pavojingi vaikams, kartais vaikai sugalvoja net susitikti su savo internetiniu „draugu“, net nesuvokdami, kad pamatyti gali ne tai, ko tikėjosi, arba patirti fizinį smurtą.
- Netinkamo turinio internetiniai tinklalapiai (pornografija, žiaurumai, baimės ir neapykantos kurstymas) žaloja vaiko ar paauglio psichiką, kenkia vaiko asmenybės vystymuisi.
- Kompiuteriniai virusai, spam ir kt. pagal daromą žalą negali prilygti vaiko asmenybės žalojimui, tačiau, pasinaudodami vaikų naivumu, smalsumu gali rimtai pakenkti kompiuteriams ar juose saugomai informacijai,
- Šiuolaikinės e. komercijos suteikiamos galimybės beveik viską nusipirkti internetu yra ne tik patogus ir greitas būdas įsigyti reikalingas paslaugas ir daiktus, bet ir gali būti rimtas išbandymas šeimos biudžetui, jei vaikas be tėvų ar globėjų priežiūros turės galimybę pirkti internetu.

Pirmas žingsnelis apsisaugant patiems ir apsaugant vaikus nuo grėsmių, susijusių su nesaugiu interneto naudojimu, yra turėti informaciją apie galimas grėsmes ir žinoti būdus, kaip jų išvengti. Būtina šviesti šia tema ne tik vaikus, bet ir jų tėvus, globėjus. Antrasis – su vaikais būtina kalbėtis apie jų tykančius pavojus. Vaikams reikia išaiškinti ne tik interneto galimybes, bet ir jo trūkumus. Vaikas turi suvokti, kad internetas gali būti pavojingas tiek psichologiniu požiūriu, tiek ir fiziniu. Rekomenduojama naudoti įvairius apsaugos būdus – užkardas, kontroliuojančias į kompiuterį patenkančią srautą ir taip apsaugančias nuo atakų, kitas programines priemones, apsaugančias nuo virusų, kirminų, šnipinėjimo programų ir panašiai.

Todėl bus analizuojami tarptautiniai, užsienio ir Lietuvos norminiai aktai, reglamentuojantys informacinio turinio teisinius apribojimus internete. Iškeltos problemos, kurių sprendimas būtinas kuriant informacinę visuomenę bei saugant asmenis nuo nusikalstamo

poveikio, numatyti šių problemų galimi sprendimo būdai. Išanalizuota užsienio valstybių patirtis sprendžiant minėtus klausimus, įvertinta galimybė užsienio valstybėse naudojamą praktiką pritaikyti Lietuvoje. Rengiant magistro darbą remtasi Europos Sąjungos direktyvomis, užsienio šalių patirtimi, Lietuvoje galiojančiais teisės aktais bei jų projektais.

Tyrimo objektas. Ribojama informacija internete: problema ir jos sprendimas.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas – atskleisti problemas susijusias su saugiu vaikų darbu internete ir informacijos turinio ribojimu internete Lietuvoje, numatant teisinės atsakomybės pagrindų nustatymą už neteisėtas veikas elektroninėse komunikacijose, tobulinimo kelius ir būdus.

Pagrindiniai tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti ribojamo informacijos turinio kontrolę, nepilnamečių apsaugą elektroninėje erdvėje, elektroninėje žiniasklaidoje.

2. Įvertinti problemų galimus sprendimo būdus.

3. Atsižvelgiant į užsienio patirtį bei tarptautinių dokumentų nuostatas, išanalizuoti Lietuvos Respublikos teisės aktų bei jų projektų nuostatas, susijusias su teisinės atsakomybės pagrindų už neteisėtas veikas internete nustatymu.

4. Pasiūlyti teisinės atsakomybės pagrindų nustatymo už neteisėtas veikas elektroninėse komunikacijose Lietuvoje problemų sprendimo būdus ir priemones.

Tyrimo šaltiniai. Sprendžiant minėtus uždavinius atlikta šiuo metu Europos Sąjungoje bei Lietuvoje galiojančių teisės aktų bei jų projektų, reglamentuojančių minėtus klausimus, analizė, statistinė informacija, viešoji informacija, kurią pateikia Informacinės visuomenės plėtros komitetas, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, advokatės Liudvika Meškauskaitė ir Beata Paulionytė, Žurnalistų etikos inspektorius Romas Gudaitis, Mykolo Romerio universiteto prof. dr. Rimantas Petrauskas ir kiti.

I. Pagrindinės sąvokos ir apibrėžimai

Kiekvienas iš mūsų dažnai pastebi, kad internete gana neretai aptinkamas informacijos turinys, kurio viešą skelbimą įstatymai riboja arba visiškai draudžia. Dėl to pirmoje baigiamojo darbo dalyje atskleisime pagrindines šiame darbe naudojamas sąvokas, tokias kaip „draudžiama informacija“ ir „ribojama informacija“.

Draudžiama informacija – tai informacija, kurios paviešinimas ir (ar) platinimas yra draudžiamas pagal galiojančius įstatymus. Tai:

- pornografinio turinio informacija (įskaitant informaciją, kurioje vaizduojamas vaikų išnaudojimas lytiniam santykiavimui (pedofilija));
- informacija, kuria tyčiojamosi, niekinama, skatinama neapykanta ar kurstoma diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausantį asmenį dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų;
- kita įstatymais draudžiama informacija.

Ribojama informacija yra reglamentuojama siekiant apsaugoti nepilnamečius asmenis. Tai informacija, kuri daro neigiamą poveikį jų fiziniam, protiniam ir doroviniam vystymuisi. Tai:

- informacija, susijusi su fizinio ar psichinio smurto vaizdavimu, nusikalstamos veikos modeliavimu;
- erotinio pobūdžio informacija, kai skatinamas lytinis geismas, rodomas lytinis aktas, jo imitacija ar kitoks seksualinis pasitenkinimas, lyties organai, seksualiniai reikmenys;
- informacija, kurioje rodomas mirusio arba žiauriai sužaloto žmogaus kūnas (išskyrus atvejus, kai tai būtina tapatybei nustatyti);
- informacija, sukelianti baimę ar siaubą, skatinanti savęs žalojimą ar savižudybę;
- kita įstatymais ribojama informacija.

Taigi kaip matome, ***draudžiama informacija*** yra ne kas kita, kaip informacija, kurios paviešinimas ir (ar) platinimas yra uždraustas pagal galiojančius teisės aktus. Lietuvoje informacijos, draudžiamos paviešinti ir (ar) platinti sąrašą pateikia Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas¹. Tai informacija, kurioje: raginama prievarta keisti Lietuvos Respublikos konstitucinę santvarką; skatinama kėsintis į Lietuvos Respublikos suverenumą, jos teritorijos vientisumą; kurstomas karas, tautinė, rasinė, religinė, socialinė bei lyčių neapykanta; platinama, propaguojama ar reklamuojama pornografija, taip pat

¹ Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 82-3254.

propaguojamos ir (ar) reklamuojamos seksualinės paslaugos, seksualiniai iškrypimai; propaguojamos ir (ar) reklamuojamos narkotinės ar psichotropinės medžiagos; yra dezinformacijos ar informacijos, šmeižiančios, įžeidžiančios žmogų, žeminančios jo garbę ir orumą ir pan.

Tuo tarpu *ribojamos informacijos* samprata susijusi su nepilnamečiais asmenimis – tai informacija, kenkianti nepilnamečių fiziniam, protiniam ir doroviniam vystymuisi, ir jos platinimas ribojamas, siekiant apsaugoti nepilnamečius, kaip to reikalauja Jungtinių Tautų Organizacijos vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys bei galiojantys teisės aktai.

Taigi draudžiamos informacijos publikavimas internete yra apskritai draudžiamas, o skelbiant ribojamą informaciją, reikalinga išpildyti tam tikras Viešojo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos bei ribojamos informacijos platinimo tvarkoje² numatytas sąlygas: viešojo naudojimo kompiuterių tinkluose erotinio ir smurtinio pobūdžio informaciją leidžiama platinti tik gavus Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos leidimą; informacijos platintojas privalo gerai matomoje prisijungiant tinklapio vietoje įdėti išpildytą užrašą apie tai, kad tinklapyje skelbiama informacija skirta nepilnamečiams; informacijos platintojai privalo techninėmis priemonėmis, testavimu arba filtravimu užtikrinti, kad nepilnamečiai negalėtų laisvai naudotis informacija, kuri laikoma kenksminga jų vystymuisi. Be to, yra draudžiama bet kokia forma reklamuoti tinklapius, kuriuose yra nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi kenkiančios informacijos.

Tvarkoje numatyta, kad už tinklapio turinį atsako to interneto tinklapio įkūrėjas (valdytojas); kai informacijos platintojas yra fizinis asmuo, jis atsako už savo tinklapio turinį. Tvarkoje laikymosi kontrolę vykdo Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kuris šalia kitų teisių turi ir teisę: pasitelkti policijos pareigūnus kontrolės funkcijoms vykdyti; kreiptis į kompetentingas valstybės institucijas bei Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją dėl pastebėtų pažeidimų; skelbti savo tinklapyje duomenis apie informacijos platintojus, pažeidusius šias taisykles; įpareigoti informacijos platintojus nutraukti veiksmus, kuriais pažeidžiamos šios tvarkos nuostatos; įpareigoti kompiuterių tinklo paslaugų teikėjus panaikinti galimybę naudotis tinklapiu, priklausančiu informacijos platintojui, nenutraukusiam neteisėtų veiksmų per tris dienas po Komiteto įpareigojimo gavimo (Komitetas panaikina galimybės naudotis tinklapiu sustabdymą per vieną dieną po to, kai informacijos

² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. 290 “Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2003, Nr. 24-1002.

platintojas pašalino pažeidimus, t.y. įvykdė reikalavimus); kreiptis į teismą dėl informacijos platintojo - Lietuvos Respublikoje įregistruoto juridinio asmens veiklos nutraukimo, jeigu informacijos platintojas nevykdo Komiteto įpareigojimo nutraukti neteisėtus veiksmus.

Tvarkoje taip pat numatyta, kad prie internete skelbiamos informacijos kontrolės vykdymo prisideda ir Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, kuri prižiūri, kaip informacijos platintojai laikosi su ribojamos informacijos skelbimu susijusių reikalavimų. Asmenys, pažeidę šią tvarką, atsako pagal galiojančius Lietuvos Respublikos įstatymus.

Taigi reziumuojant galima teikti, kad saugaus interneto turinio problema yra pasaulyje yra gerai žinoma ir iki šiol kelianti nemažai diskusijų, ir Lietuva turi tą pranašumą, kad gali įvertinti skirtingų valstybių patirtį šioje srityje. Internetas mūsų visuomenėje tampa vis plačiau ir aktyviau naudojama informacijos perdavimo priemone, todėl atsiranda poreikis perimti Europos komisijos nuostatą, kad tai, kas yra laikoma neteisėta ne tinkle, turi būti traktuojama kaip neteisėta ir internete. Tik įteisinant mechanizmus, kurie užtikrintų apsaugą nuo neskelbtinos ir ribojamos informacijos internete, reikia siekti pusiausvyros tarp informacijos skleidimo laisvės užtikrinimo ir viešųjų interesų apsaugos.

II. Ribojama informacija internete ir jos kontrolė

2.1 Nepilnamečių apsaugos elektroninėje erdvėje praktinės situacijos, pavojai, būdai

Prieš dešimtmetį tėvai savo vaikams aiškino, kaip pavojinga kalbėtis su nepažįstamaisiais, vartoti neleistinus preparatus, gerti svaigalus bei galiausiai kaupdavosi „rimtam“ pokalbiui apie paukštėlius ir bitutes. Lyg šių rūpesčių tėvams dar būtų negana, šiandien būtinų temų sąrašą tenka papildyti dar vienu punktu - Internetu.

Nusikaltimų prieš vaikus tyrimo centro atlikto Jaunimo saugumo Internetu tyrimo duomenimis, 2001 metais vienas iš penkių vaikų nuo dešimties iki septyniolikos metų amžiaus susilaukė nepageidaujamų seksualinių pasiūlymų internetu. Mažesni vaikai gali būti per naivūs suvokti milžinišką Internetu teikiamos informacijos srautą, tačiau vyresnieji, ypač jaunesniojo ir vyresniojo mokyklinio amžiaus vaikai, - pakankamai subrendę ir žino, ką dera skelbti pasauliniame tinkle, o ko - ne. Nepaisant to, jie vis tiek interneto puslapiuose arba pokalbių svetainėse, prie kurių gali prisijungti bet kas, pateikia savo asmens duomenis, tarp jų ir nuotraukas.

Jaunimo saugumo Internetu tyrimo metu visoje šalyje 1 051 vaikų nuo dešimties iki septyniolikos metų amžiaus telefonu buvo klausama apie naudojimosi Internetu patirtį. Šios apklausos metu stengtasi nustatyti, kiek vaikų Internetu sulaukė seksualinio pobūdžio pasiūlymų, komentarų, gavo nepageidaujamos seksualinio pobūdžio medžiagos ir patyrė seksualinį priekabiavimą. Apklausus vaikus paaiškėjo, kad 24 procentai visų pasiūlymų, iš jų 34 procentai – agresyvių, gauta iš suaugusiųjų, kurių amžius – nuo aštuoniolikos metų. Tyrimo duomenimis, 97 procentus šių pasiūlymų pateikė nepažįstami asmenys. Kadangi internete lengva nuslėpti tapatybę, sunku nustatyti, kas sėdi prie kompiuterio kitame tinklo gale.

Kai kalbama apie naujausias technologijų madas, daugelis tėvų duoda savo vaikams, ko tik jie užsigeidžia, ir nebesidomi, kaip jie naujausias technologijas naudoja. Jie nuperka savo sūnams ir dukroms mobiliuosius telefonus kaip priemonę sužinoti, kur jie yra, tačiau praranda galimybę žinoti, su kuo jų vaikai kalba. Jie nuperka paaugliams kompiuterius, kad šie galėtų ruošti namų darbus ir bendrauti su draugais, tačiau nesidomi, su kuo jie susirašinėja ar kokiose pokalbių svetainėse lankosi.

Vystantis technologijoms visada yra kažkas, ko tėvai privalėtų saugotis – šiuo atveju „blogai“ (*blogs*) – internetiniai dienoraščiai ir žurnalai.

Daugelis tėvų neturi jokio supratimo, kad jų vaikai kuria asmeninius internetinius dienoraščius puslapiuose myspace.com, myjournal.com, xanga.com ir facebook.com. Šios

svetainės, šiuolaikinės paauglių ir vaikų visuomeninės registracijos priemonės, yra ypač populiarios. Pasak „The Pew Internet“ ir „American Life Project“, daugiau nei 20 procentų 12-17 metų paauglių turi tokius dienoraščius, nors daugelis juos priglaidusių svetainių turi amžiaus apribojimus.

Naudojami tinkamai, internetiniai dienoraščiai padeda vaikams palaikyti ryšį su savo draugais, dalytis savo gyvenimo smulkmenomis ir svajonėmis. Deja, šios svetainės it magnetas traukia ir vaikų tvirkintojus. Pasak Nacionalinio dingusių ir išnaudojamų vaikų centro (*National Center for Missing and Exploited Children*), vienas iš penkių vaikų seksualiai išnaudojamas internete.

Ką turėtų daryti tėvai, sužinoję, kad jų vaikas turi internetinį dienoraštį? Sprendimas paprastas: neleisti vaikams bendrauti su nepažįstamaisiais – taip pat ir internetiniais nepažįstamaisiais. Patarti jiems būti ypač atsargiems, pateikiant asmeninę informaciją kuriant elektroninio pašto adresus, internetinius dienoraščius, žinių apsikeitimo ar kitokias panašias svetaines. Ir veikiausiai nėra gera mintis savo dienoraščiuose pateikti informaciją apie savo draugus. Iš pirmo žvilgsnio nekalti duomenys ir nuotraukos gali tik padidinti riziką atkreipti interneto iškrėpėlių dėmesį.

Federalinis tyrimų biuras ir Nacionalinis dingusių ir išnaudojamų vaikų centras siūlo tėvams patarimus, kaip sužinoti, ar jų vaikas elgiasi tinkamai. Pavyzdžiui, FTB tinklapyje yra nuoroda į „Saugaus interneto vadovą tėvams“ („Parents' Guide to Internet Safety“), kuriame yra naudingos informacijos, kaip sužinoti, ar jūsų vaiką persekioja internetinis seksualinis iškrėpėlis ir kaip sumažinti riziką, kad kas nors išnaudotų jūsų vaiką internete.

Tačiau ne tik tėvai privalėtų stebėti vaikų veiklą internete. Prieiga prie interneto tampa įprasta ir mokyklose, todėl mokyklos taip pat privalėtų imtis didesnės atsakomybės. Daugelis mokyklų įdiegia interneto filtrus savo tinkluose, tačiau visos mokyklos turėtų pradėti reikalauti privalomų interneto saugos pamokų.

Be šios problemos yra ir kita problema. Per praėjusius porą metų į Vilniaus priklausomybės ligų centrą kreipėsi 16 asmenų dėl problemų, susijusių su kompiuteriniais žaidimais.

Pirmasis šio centro pacientas buvo 27 metų vyras, kuris dar 2001 metais kreipėsi įkalbėtas žmonos. Be to, jis buvo priklausomas nuo alkoholio. Vėliau išaiškėjo jo „kompiuteriškoji“ problema, kurią jis buvo pasilikęs kaip pakaitalą tarp alkoholio nevartojimo laikotarpių.

2002-2003 metais atsirado pavieniai atvejai besikreipiančiųjų žmonių, kurie buvo sunerimę dėl savo paauglių vaikų sveikatos sutrikimo. Tuos negalavimus jie siejo su pernelyg

dideliu susidomėjimu kompiuteriu. Jauniausias klientas, kurį atvedė motina, buvo dvylikos metų. Tačiau didžiumą pacientų sudaro 14-17 metų paaugliai, berniukai.

Specialistai pastebėję, kad apie 10 procentų interneto vartotojų yra priklausomi nuo šio pomėgio. Dauguma jų nesuvokia, kad asmeniniame gyvenime turi problemų susijusių su šia priklausomybe, kuri prilyginama azartiniais žaidimams, kleptomanijai ar net alkoholizmui.

Pasirodo, tik 9 proc. žmonių, naršančių po internetą, ieško informacijos. Visi kiti į jį lenda dėl pramogų ar bendravimo. Iš jų 37 proc. — nuolatiniai pokalbių svetainių svečiai. Patys vartotojai iš patraukliausių interneto ypatybių mini anonimiškumą (86 proc.), prieinamumą (63 proc.), saugumą (58 proc.).

Pasak psichologų, kompiuterių ir interneto priklausomybę lemia ne pats kompiuteris, o socialinės ar psichologinės žmogaus problemos, tarpusavio santykiai, santykiai šeimoje. Apie 50 proc. asmenų, priklausomų nuo interneto, yra turėję kokią nors kitą priklausomybę ar psichikos sutrikimų (nerimą, depresiją). Trečdaliui bandančiųjų nepavyksta atsikratyti šios priklausomybės.

Kodėl šiais laikais apie galingą praėjusio amžiaus išradimą — kompiuterį — vis dažniau kalbama su susirūpinimu? Labiausiai dėl to sunerimę tėvai, nes šis išradimas skaudžiai smogia per atžalų smegenis.

Pastebėję, kaip kompiuteris pakeičia jų atžalas ir šie darosi visa labiau nuo jo priklausomi, tėvai sunerimsta. Jų nerimą dar pakursto įvairūs faktai iš pasaulio gyvenimo. Antai prieš keletą metų du ginkluoti 17 ir 18 metų amerikiečiai moksleiviai įsiveržė į vieną mokyklą ir ten nušovė dvylika moksleivių, mokytoją, sužeidė 23 paauglius ir galiausiai nusišovė patys. Vėliau paaiškėjo, kad šio nusikaltimo scenarijų padiktavo ypatingai žiaurus kompiuterinis žaidimas „Tactics Doom“.

Vilniaus priklausomybės ligų centro Ankstyvos diagnostikos ir reabilitacijos skyriaus vedėja psichiatrė Vilma Andrejauskienė³ girdėdama su pasididžiavimu tariamus tėvų žodžius, kad jų mažyliui vos keli metai, tačiau jis jau puikiai susigauja prie kompiuterio, arba klausydama, jog kiti savo atžaloms meluoja, jog kompiuteris sugedęs ar mama nemoka jo įjungti be tėčio, ragina į užsiėmimus kompiuteriu nežiūrėti tik pro juodus akinius.

Jei viskas daroma su saiku, derinama su vaiko turimu laisvalaikiu, jo pareigomis, tai kompiuteris šiuo metu teikia didžiulius privalumus. Seniau reikėdavo daugybę knygų susirasti ir perskaityti, kad rastum reikiamą informaciją, o dabar tik žinok tinklapio adresą. Vaikus visada traukė ir trauks naujovės, rizika, noras pirmauti. Bet jei užsiėmimas kompiuteriu tampa gyvenimo būdu, trukdo realiai egzistencijai, sukelia sveikatos, tarpusavio santykių, finansų,

³ Gyvenimą tvarko kompiuteris // www.draugiskasinternetas.lt/lt/adult/news?id=1994; prisijungimo laikas: 2006-07-21.

visuomeninės mokyklinės veiklos problemų, tada — baisu. V.Andrejauskienė aiškino, jog priklausomybės susiformavimas yra psichinės ligos išraiška. Dažniau reiškiasi piktnaudžiavimo atvejai.

Priklausomybės požymiai yra labai įvairūs ir apima keletą sričių. Pirmiausia — psichinės būsenos pasikeitimai. Dažniausiai tėvai skundžiasi, kad vaikas pasidarė nesukalbamas, išsiblaškęs, dirglus, vyrauja disforinė nuotaika, jam būnant ne prie kompiuterio reiškiasi pykčio netolerancijos atvejai. Perdaug nesigilindami į problemos esmę, tėvai neretai visus šiuos simptomus klaidingai priskiria paauglystei.

Tačiau pasikeičia ne tik psichinė būsena, išryškėja ir sveikatos sutrikimo požymių: blogas miegas, apetito praradimas, vis neturi laiko pavalgyti, nenori valgyti, pasikeitęs skonis, išblyškimas, svorio pokyčiai. Keičiasi ir įgūdžiai: anksčiau buvęs labai pareigingas, darbštus, nuoseklus moksleivis, dabar ėmė praleisdinėti pamokas, blogiau mokytis, vis dažniau su draugais bendrauti internetu, vengti susitikimų, mažiau domėtis realia tikrove.

Moksliniais tyrimais įrodyta, kad vaiko didžiulis pomėgis dirbti kompiuteriu (net jei tai mokomosios ugdymo programos) iki 10 metų, gali pristabdyti jo intelektualinį bei fizinį vystymąsi, užgniaužti domėjimąsi įprastais vaikiškais žaidimais ir bendravimą su bendraamžiais.

Ką tėvai bekalbėtų apie savo vaikų potraukį kompiuteriui, ne jie yra kalčiausi dėl atsiradusios problemos. Kalti jie bus tada, kai neatkreips reikiamo dėmesio į atsiradusius iki tol vaikui nebūdingus požymius, iškilusias problemas, nesiims atsakomybės ieškoti tinkamos pagalbos, kada jos reikia.

V.Andrejauskienė taip pat mano, jog ateityje priklausomybės nuo kompiuterio atvejų nuolat gausės. Kad tų problemų būtų kuo mažiau, o kompiuteris būtų tik geras draugas ir pagalbininkas, pasak medikės, pedagogai, socialiniai darbuotojai, medikai, žiniasklaida turėtų jau dabar plačiai kalbėti, diskutuoti, daugiau informuoti suaugusiuosius.

O kiek laiko vaikas galėtų saugiai praleisti prie kompiuterio, turėtų aptarti „šeimos taryba“. Saikingai ir niekam nekliudant, bet visada iš anksto susitarus, kokiuose interneto puslapiuose galima lankytis ir pasiliekant jų kontrolę, aptarus lankymosi interneto kavinėse sąlygas.

Be šių problemų yra ir dar viena problema, tai lankymasis interneto kavinėse. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės Rimantės Šalaševičiūtės nuomone⁴, vaikų naudojimasis internetu, lankymasis interneto kavinėse, kompiuteriniai žaidimai turi tiek teigiamų, tiek neigiamų aspektų. Reikia pripažinti, kad šiuolaikinių technologijų pagalba iš dalies sprendžiamas vaikų užimtumo

⁴ Vaiko teisių apsaugos kontrolierei susirūpinimą kelia internetinių kavinių veikla // www.draugiskasinternetas.lt/lt/main/news?id=2087; prisijungimo laikas 2006-09-15.

problemos, tobulinamos užsienio kalbos žinios, ugdomas mąstymas, strateginių žaidimų dėka įgyjamos pirmosios ekonomikos, finansų žinios. Tačiau tuo pačiu kyla ir neigiamos įtakos vaikų vystymuisi grėsmė. Ypač tuo atveju, kai vaikai praleidžia labai daug laiko naršydami po interneto svetaines, žaisdami kompiuterinius žaidimus. Pažymėtina, kad dėl nepakankamos suaugusių asmenų priežiūros, vaikams neretai yra prieinama žalingą poveikį jų vystymuisi daranti informacija internete, kompiuteriniuose žaidimuose. Atlikti tyrimai parodė, jog didžioji dauguma vaikų ir paauglių beveik visą savo laiką praleidžia prie kompiuterio, esančio namuose, pas draugus ar internetinėse kavinėse.

Ypatingai didelį susirūpinimą kelia internetinių kavinių (svetainių) veikla. Interneto kavinėse didėja rizika vaikams įsitraukti į alkoholio ir kvaišalų vartojimą, atsirasti azartiniam polinkiams. Internetinėse kavinėse nepilnamečiai, naudodamiesi interneto paslaugomis, nekliudomai gali lankytis bet kokiose internetiniuose puslapiuose, daugelis interneto kavinių veikia per naktį. Šiose kavinėse vaikai lankosi pamokų metu. Pavyzdžiui, 2005 metų gruodžio 12 – 21 dienomis Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato 7-ojo policijos komisariato viešosios policijos Nepilnamečių reikalų pareigūnų veiklos grupės specialistų ir Karoliniškių mikrorajono mokyklų socialinių pedagogų organizuoto Karoliniškių policijos nuovados teritorijoje esančių interneto kavinių patikrinimo metu buvo nustatyti 84 vaikai, kurie pamokų metu lankėsi interneto kavinėse.

Kaip jau buvo minėta psichologai perspėja dėl priklausomybės nuo internetinio bendravimo, kai žmonės nebegali kontroliuoti savo buvimo internete laiko, ignoroja savo poreikius ir panašiai. Jų nuomone, priklausomybė nuo kompiuterio tolygi toksikomanijai. Į priklausomybės ligų specialistus kreipiasi nemažai žmonių dėl priklausomybės nuo kompiuterinių žaidimų. Priklausomybės ligų požymiai – agresyvus, piktas, nekantrus, pavargęs, atkalbinėjantis vaikas, neturintis intereso mokslui, saviruošai bei neskiriantis dėmesio savo išvaizdai. Tokių vaikų mokymosi rezultatai blogėja, atsiranda papildomas pinigų poreikis, vyresnio amžiaus draugai ir pablogėja santykiai šeimoje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės Rimantės Šalaševičiūtės nuomone, labai svarbu, kad tėvai ir visuomenė gautų informaciją apie interneto kavinių ir kompiuterinių žaidimų grėsmes ir būdus jų išvengti. Būtina šviesti ne vaikus, bet ir tėvus bei asmenis, prižiūrinčius juos prie interneto (internetinių kavinių personalą). Vaikams būtina aiškinti ne tik apie interneto teikiamas galimybes, bet ir apie internete kylančius pavojus, kaip yra svarbu neatskleisti pokalbių ir susirašinėjimo metu savo asmens duomenų. Vaikas turi suvokti, kad gali lengvai tapti interneto auka. Susitikimuose su vaikais ir jų tėvais, pedagogais, taip pat visuomenės informavimo priemonėse būtina aiškinti apie interneto ir kompiuterinių žaidimų galimą neigiamą įtaką vaikų fiziniam ir psichiniam vystymuisi, pateikti informaciją apie technines priemones,

filtravimo įrangą, skirtą apsisaugoti nuo žalingo turinio informacijos, platinamos internete, apie netinkamo turinio kompiuterinius žaidimus ir jų ženklumą.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų valstybių, informaciją internete siekiama kontroliuoti teisės aktais, tačiau dėl interneto specifikos juos taikyti gerokai sudėtingiau nei kitose visuomenės informavimo priemonėse.

Atsakomybė už internete paskelbtą turinį išlieka svarbiausiu diskusijų objektu. Vienas pagrindinių įstatymų, reguliuojančių visuomenės informavimo sritį Lietuvoje – Visuomenės informavimo įstatymas. Nors jame internetas nėra išskirtas kaip savarankiškas būdas viešai platinti informaciją, konkrečiai neapibrėžta ir atsakomybė už internetu platinamos informacijos turinį, tačiau tai nereiškia, kad internetu skelbiamai informacijai netaikomi visuomenės informavimo principai (jie apibrėžti Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnyje), o atsakomybės už internete išplatintą pranešimą nėra. Pažymėtina, kad teisės aktai internetinių kavinių, klubų ir pan. nepriskiria prie viešosios informacijos platintojų.

Informaciją internete bei kompiuterinių žaidimų turinį reglamentuoja ir kiti teisės aktai: Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, kuris nustato viešosios informacijos, darančios nepilnamečiams neigiamą poveikį, kriterijus, apibrėžia, kokia informacija ribojama, o kokia draudžiama, Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarka, Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos, priskirtos viešosios informacijos, kuri ribojama skelbti ir platinti, kategorijai, skelbimo ir platinimo tvarkos aprašas, Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos aprašas, visa tai plačiau bus apžvelgta sekančiame skyriuje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Rimantė Šalaševičiūtė dar 2005 metais atkreipė dėmesį į nepakankamą viešos informacijos, platinamos viešo naudojimo kompiuteriniais tinklais, teisinį reglamentavimą, į tai, kad nepilnamečiams asmenims yra lengvai prieinama netinkama jų amžiui ir psichosocialiniam išsivystymui informacija. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2005-02-25 nutarimu Nr. 10 „Dėl tyrimo pradėjimo savo iniciatyva“ pradėjo tyrimą dėl galimai pažeistų teisių ir teisėtų interesų neatitinkančios kompiuterinių kavinių, salonų veiklos. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2005-06-28 įsakymu Nr. V-16 „Dėl darbo grupės interneto kavinių, salonų veiklai, darančiai žalingą poveikį vaiko fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, įvertinti sudarymo“ buvo sudaryta tarpžinybinė darbo grupė, kuri, išanalizavusi esamą situaciją bei teisinį interneto kavinių, kompiuterinių žaidimų ženklavimo reglamentavimą, parengė ir pateikė Vyriausybei šiuos teisės aktų pakeitimus:

- Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 2 d. nutarimu Nr. 681.

Ši teisės aktą siūloma papildyti nauju skyriumi, kuriame turėtų būti įtvirtintas reikalavimas visiems kompiuterinių žaidimų gamintojams ir platintojams įvertinti ir klasifikuoti kompiuterinius žaidimus pagal neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos kriterijus, nustatytus Lietuvos Respublikos nepilnamečių nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 ir 6 straipsniuose. Kompiuteriniai žaidimai, kurių turinyje yra neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos, turės būti žymimi indeksais pagal naudotojų amžiaus cenzą (žaidimas skirtas vaikams iki 7 metų, žaidimas skirtas vaikams nuo 7 metų, žaidimas skirtas vaikams nuo 14 metų).

- Viešo naudojimo kompiuteriniuose tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290, turėtų būti papildyta nuostatomis, įpareigojančiomis informacijos tinklo paslaugų teikėjus (asmenis, suteikiančius prieigą prie interneto) įdiegti į naudojamą techninę įrangą (kompiuterius) filtravimo priemones, blokuojančias prieigą prie neskelbtinos ir ribojamos viešosios informacijos, kontroliuoti nepilnamečių asmenų viešo naudojimo kompiuteriniais tinklais gaunamos informacijos turinį pagal jų amžių bei užtikrinti aptarnaujančio personalo reikiamą kvalifikaciją, garantuojančią nepilnamečių asmenų, besinaudojančių prieiga prie viešo naudojimo kompiuterinių tinklų, priežiūrą ir gaunamos viešosios informacijos turinio kontrolę.

Aukščiau nurodyti parengti teisės aktų pakeitimų projektai yra apsvarstyti ir suderinti su Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir Lietuvos Teisės instituto specialistais.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės R. Šalaševičiūtės sudaryta tarpžinybinė darbo grupė „Vaikų buvimo viešosiose vietose be suaugusiųjų priežiūros tamsiu paros metu reglamentavimo poreikiui įvertinti“ pradėjo svarstymus ir diskusijas dėl vaikų patekimo ir buvimo interneto kavinėse, salonuose, klubuose, diskotekose, baruose, įvairiuose renginiuose ir pan. tamsiu paros metu ir renginių vaikams laiko reglamentavimo bei draudimo vaikams būti viešosiose vietose tamsiu paros metu be suaugusiųjų priežiūros įtvirtinimo. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Rimantė Šalaševičiūtė, žiniasklaidos priemonių padedama, suorganizavo šiuo klausimu viešą diskusiją. Siūlymui reglamentuoti vaikų buvimą viešosiose vietose tamsiu paros metu be suaugusiųjų priežiūros pritarė 95 procentai dalyvavusiųjų diskusijoje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, teisės aktuose (Lietuvos Respublikos administracinės teisės pažeidimų kodekse) aptarus vaikų patekimą ir buvimą interneto kavinėse,

salonuose, klubuose, diskotekose, baruose ir pan. tvarką, būtų galima taikyti administracinio poveikio priemonės ją pažeidusių įstaigų savininkams. Už draudimo vaikams tamsiu paros metu būti viešosiose vietose be suaugusiųjų priežiūros pažeidimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, turi būti numatyta galimybė taikyti ne tik piniginių, bet ir auklėjamojo poveikio priemonės tėvams (globėjams, rūpintojams), teikti pagalbą šeimai, siekiant ugdyti tėvų (globėjų, rūpintojų) ir vaikų sąmoningumą.

Šiuo metu surinkti duomenys iš savivaldybių apie nepilnamečių buvimo viešosiose vietose be suaugusiųjų priežiūros tamsiu paros metu ribojimą, dabar renkami ir bus analizuojami duomenys apie tokią praktiką užsienio šalyse.

Be to 2005 m. gruodžio 19 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje pristatytas UAB „Factus Dominus“ atlikto tyrimo - „Interneto, kompiuterinių žaidimų įtaka smurtui prieš vaikus“ rezultatai ([smurto tyrimas SADM.ppt](#) (4.80 MB))⁵.

Tyrimu „Interneto, kompiuterinių žaidimų įtakos smurtui prieš vaikus“ siekta išsiaiškinti, kiek Lietuvoje vaikų ir kokio amžiaus naudojami internetu, žaidžia kompiuterinius žaidimus, kokie žaidimai ir internetinės svetainės populiariausi tarp vaikų. Atliekant tyrimą apklausti 7-18 m. amžiaus vaikai, besimokantys vidurinėse mokyklose.

Nustatyta, kad internetu naudojami 73 proc. apklaustų Lietuvos vaikų. Tarp dažniausiai lankomų interneto puslapių vaikai nurodė įvairiausių žaidimų, pokalbių bei pažiūrų svetainių internetinius adresus. Seksualinio bei žiauraus turinio (apie katastrofas, sužalojimus) interneto puslapiai vaikų įvardijami kaip labiausiai juos gąsdinantys. Nors nemenka dalis vaikų nurodo, kad juos gąsdina kompiuterinių žaidimų turinys, daugiau kaip trys ketvirtadaliai Lietuvos vaikų - 76 proc. - juos žaidžia.

Tikimasi, kad kompleksinis visų aukščiau nurodytų priemonių taikymas sudarys tinkamas sąlygas apsaugoti nepilnamečius nuo neigiamos interneto bei kompiuterinių žaidimų įtakos.

⁵ Tyrimų rezultatai rodo, kad vaikams reikalinga apsauga nuo žalingo interneto bei kompiuterinių žaidimų turinio // www.draugiskasinternetas.lt/lt/main/news?id=2003; prisijungimo laikas: 2006-07-21.

2.2 Nepilnamečių apsaugos elektroninėje erdvėje teisinis reglamentavimas

Sparčiai tobulėjančios informacinės technologijos vis giliau skverbiasi į visas visuomenės gyvenimo sritis. Internetas mūsų visuomenėje tampa vis plačiau ir aktyviau naudojama informacijos pateikimo ir perdavimo priemone, kultūriniu ir socialiniu reiškiniu. Internete skelbiama informacija prieinama nepriklausomai nuo geografinių apribojimų.

Internetas yra decentralizuotas, plačiai vartojamas, pagrįstas sunkiai kontroliuojama architektūra. Nors internete gausu naudingos informacijos, tačiau susiduriama ir su nepageidaujama informacija – informacija darančia žalingą poveikį kai kurioms pažeidžiamoms socialinėms grupėms, visai visuomenei, taip pat informacija kurios viešą skelbimą įstatymai riboja ar netgi uždraudžia. Manome, kas internetas teikia neprilygstamą aplinką puoselėjant pamatines demokratinės visuomenės vertybes – žodžio arba nuomonių laisvės bei teikia unikalias galimybes skatinti žodžio arba nuomonių laisvę ir didinti viešojo administravimo skaidrumą bei efektyvumą, padeda lengviau gauti ir platinti informaciją ir pan. Tačiau kita vertus, internetu vis dažniau naudojamosi kaip neteisėtos veiklos įrankiu, keliančiu pavojų demokratinėms teisėms bei nauja aplinka įprastai nusikalstamai veiklai ir jos naujoms formoms. Šios priežastys verčia įvairių šalių vyriausybes nustatyti interneto turinio reglamentavimo priemones.

Atsižvelgiant į interneto socialinį pobūdį ir sandarą, interneto neįmanoma reglamentuoti vien teisinėmis ar vien techninėmis priemonėmis. Valstybės įvairiais būdais bando suderinti galiojančius įstatymus ir technines priemones. Šių priemonių kompleksas yra vienintelis realiai veikiantis interneto reglamentavimo būdas. Iš kitos pusės, manome, kad tiek teisinės, tiek techninės reguliavimo priemonės gali nesunkiai apriboti ar sumenkinti interneto teikiamus socialinius-ekonominius privalumus, ar net apriboti žmogaus teises ir laisves internete. Dėl minėtų priežasčių interneto turinio reglamentavimas yra ypatingai svarbus uždavinys. Interneto turinio reglamentavimas turi būti efektyvus, objektyviai pagrįstas ir proporcingas, turi tinkamai suderinti teisinius ir techninius instrumentus.

Daugelis valstybių, tame tarpe ir Lietuva, stengiasi užkirsti kelią įstatymais uždraustos arba ribojamos informacijos viešam skelbimui spaudoje, radijuje, televizijoje ir internete, kuris yra plačiai vartojamas ir sunkiai kontroliuojamas. Interneto savybės lemia tai, kad teisės aktų taikymas šioje srityje tampa gerokai sudėtingesniu, nei tradicinėse informacijos skleidimo priemonėse.

Iki šiol Europos Sąjungos lygiu interneto turinio nebuvo bandoma reguliuoti priimant visuotinai privalomus teisės aktus (direktyvas). Išanalizavus Europos Sąjungos teisinę patirtį interneto turinio reguliavimo srityje, galima identifikuoti kelis teisės aktus, tarp jų⁶:

- 1996 m. Europos komisijos komunikatas apie neteisėtą ir žalingą turinį Internete;
- 1996 m. spalio 23 d. Žalioji knyga apie nepilnamečių ir žmogiškojo orumo apsaugą, teikiant garso, vaizdo ir informacijos paslaugas;
- Europos Parlamento ir Tarybos 1999 m. sausio 25 d. sprendimas Nr. 276/1999/EB, patvirtinantis ilgalaikį Bendrijos veiksmų planą, kaip skatinti saugiau naudotis Internetu kovojant su neteisėtu ir žalingu tarptautinių tinklų turiniu;
- Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. birželio 8 d. direktyva Nr. 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva);
- Europos parlamento ir Tarybos 2005 m. gegužės 11 d. sprendimas Nr. 854/2005/ EB, patvirtinantis daugiametę Bendrijos programą, skatinančią saugesnį naudojimąsi internetu ir naujomis interneto technologijomis.

Pirmą kartą Europos Sąjungos mastu interneto turinio reguliavimu buvo susirūpinta 1996 m., priimant Europos komisijos komunikatą apie neteisėtą ir žalingą turinį internete, kuriame buvo akcentuota būtinybė užtikrinti laisvą informacijos platinimą (teisę į informaciją), apsaugant viešąjį interesą.

1996 m. spalio 23 d. Žalioji knyga apie nepilnamečių ir žmogiškojo orumo apsaugą, teikiant garso, vaizdo ir informacijos paslaugas neskelbtiną informaciją apibrėžia kaip informacija, kurios turinys pažeidžia žmogaus orumą ir viešąjį interesą, yra nepadorus ir amoralus, įskaitant vaikų pornografiją, smurtinę pornografiją, rasinę neapykantą arba smurtą kurstančią informaciją. Ribojama laikoma informacija, kurios turinys gali paveikti fizinį ir protinį nepilnamečių vystymąsi. Norime atkreipti dėmesį į tai, kad minėtoje Žaliojoje knygoje Europos komisija skatina bendradarbiavimą tarp ES narių keičiantis informacija, nustatant minimalius europinius standartus dėl nusikalstamo turinio bei skatinant savireguliaciją, diegiant interneto industrijos etikos kodeksus.

Europos Parlamento ir Tarybos 1999 m. sausio 25 d. sprendimu Nr. 276/1999/EB, patvirtintas daugiametis ES valstybių saugesnio Interneto veiksmų planas. Nagrinėjant šį planą pastebime, ES numatė skatinti verslą, taikyti savireguliacijos ir turinio kontrolės programas, kurti

⁶ Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės bei ribojamos viešosios informacijos platinimo priemonių testavimo darbų bei rekomendacijų jų diegimui parengimo galutinė ataskaita. IVPK prie LRV, 2003. P. 6.

ir diegti turinio filtravimo priemones bei tinklapių kategorijų priskyrimo sistemas, informuoti vartotojus apie šių priemonių kūrimą, taip pat nustatyti tinkamą teisinį reguliavimą ir plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą šioje srityje. Taigi ES valstybių saugesnio Interneto veiksmų plane numatytos tokios pagrindinės priemonės:

- Saugesnės aplinkos kūrimas – veiksmingas būdas apriboti neteisėtos medžiagos judėjimą. Sukurti Europos centrų (vadinamų specialiomis ryšio linijomis) tinklą, kuris leistų vartotojams pranešti apie turinį, kurį jie randa naudodamiesi internetu ir kuris, jų nuomone, yra neteisėtas. Asmenų, kurie atsako už neteisėtą turinį, baudžiamasis persekiojimas pavedamas nacionalinėms teisėsaugos institucijoms. Siekiant panaudoti visas šio tinklo teikiamas galimybes būtina gerinti pramonės ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą, užtikrinti jo įdiegimą visoje Europoje ir didinti veiksmingumą keičiantis informacija ir patirtimi.

- Savireguliacinio ir elgesio kodeksų skatinimas – didinti savireguliacinio priemonių veiksmingumą Europos Sąjungos lygiu, parengti rekomendacijas dėl elgesio kodeksų, kad būtų pasiektas bendras sutarimas dėl jų taikymo ir remiamas jų įgyvendinimas. Kartu su elgesio kodeksų rengimu skatinama naudoti matomų „kokybiškų interneto svetainių žymenų“ sistemą, kuri padėtų vartotojams nustatyti tuos interneto paslaugų teikėjus, kurie laikosi elgesio kodeksų.

- Filtravimo ir kategorijų priskyrimo sistemų diegimas (sudarant vartotojui galimybę pasirinkti tokį turinį, kokį jis nori gauti, nustačius turinio filtrą arba renkantis atitinkamas kategorijas tinklapius). Šiuo tikslu skatinamos tos vertinimo sistemos, kurios yra suderintos tarptautiniu mastu, atitinka Europos reikalavimus ir užtikrina, kad filtravimas ir vertinimas yra įgyvendintas taip, kad praktiškai suteikia vartotojams, tėvams ir mokytojams veiksmingas pasirinkimo galimybes.

- Visuomenės informavimas, sudarant sąlygas tėvams, mokytojams ir vaikams žinoti tiek apie Interneto teikiamas galimybes, tiek apie galimus pavojus, ir informuojant juos apie valstybės bei verslo veiklą, kuriant saugesnio Interneto užtikrinimo priemones.

- Palaikymo veiksmai, įvertinant esamą nacionalinę teisinę bazę ir derinant ją pagal naujai atsirandančius poreikius, dalyvaujant tarptautinėse iniciatyvose ir pan..

Akivaizdu, kad ES pagrindinis dėmesys, sprendžiant interneto turinio reguliavimo problemą, yra skiriamas savireguliacijai, suteikiant galimybę interneto turinį kontroliuoti pačiai visuomenei, išvengiama daugybės draudimų.

ES Taryba 2000 m. gegužės 29 d. vadovaudamasi Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu Nr. 276/1999/EB ir siekdama stiprinti kovos su vaikų pornografinės medžiagos gaminimu, apdorojimu, platinimu ir laikymu bei jų prevencijos priemones bei skatinti efektyvų šios srities nusikaltimų tyrimą ir patraukimą baudžiamojon atsakomybėn, priėmė sprendimą Nr.

2000/375/TVR dėl kovos su vaikų pornografija internete⁷, kuriuo valstybės narės imasi visų būtinų priemonių, skatinančių interneto naudotojus tiesiogiai ar netiesiogiai informuoti teisėsaugos institucijas apie įtariamus vaikų pornografinės medžiagos platinimo internetu atvejus, jiems aptikus tokią medžiagą. Interneto naudotojai bus informuoti, kaip susisiekti su teisėsaugos institucijomis ar tiesioginius ryšius su jomis palaikančiomis įstaigomis, kad šios institucijos galėtų vykdyti savo pareigą užkirsti kelią ir kovoti su vaikų pornografija internete.

2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu Nr. 1151/2003/EB⁸ įvertinti daugiamečio ES valstybių saugesnio Interneto veiksmų plano dėl saugesnio naudojimosi Internetu pasiekimai:

1. iki 2002 m. gruodžio 31 d. įkurta 16 specialiųjų ryšio linijų, įskaitant INHOPE asociaciją, vienijančią Europos specialiųjų ryšio linijų valdytojus;
2. įgyvendinta 13 turinio vertinimo ir filtravimo projektų, įsteigta ICRA – tarptautinė Interneto turinio vertinimo asociacija, rengianti tarptautines turinio vertinimo sistemas;
3. įvykdyta 12 informavimo projektų.

2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamentas ir Taryba sprendimu Nr. 1151/2003/EB patvirtino daugiamečio ES valstybių saugesnio interneto veiksmų plano dėl saugesnio naudojimosi internetu pratęsimą 2003-2004 m. Šiuo pratęsimu siekiama kaip galima greičiau suderinti apsaugos priemonės, bendradarbiaujant ne tik tarp valstybių narių, bet ir su valstybėmis kandidatėmis. Kuriant savireguliacijos ir elgesio kodeksų mechanizmus, plėsti ryšius už ES ribų.

Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. birželio 8 d. direktyvoje Nr. 2000/31/EB⁹ dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) numatytas reikalavimas valstybėms narėms užtikrinti, kad informacinės visuomenės paslaugų teikėjas nebūtų atsakingas už informaciją, kurią saugo paslaugos gavėjo prašymu, tais atvejais, kai teikėjas neturi faktinių žinių apie neteisėtą veiklą arba informaciją, ir kai teikėjas, gavęs tokių žinių arba apie tai sužinojęs,

⁷ Tarybos sprendimas 2000 m. gegužės 29 d. dėl kovos su vaikų pornografija internete Nr. 2000/375/ TVR // www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=38086&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-02-24.

⁸ Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 16 d. sprendimas Nr. 1151/2003/EB iš dalies pakeičiantis Sprendimą Nr. 276/1999/EB, patvirtinantį daugiamečių Bendrijos veiksmų planą dėl saugesnio naudojimosi internetu skatinimo kovojant su neteisėtu ir žalingu turiniu pasauliniuose tinkluose // www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=45837&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas 2006-02-24.

⁹ Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. birželio 8 d. direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) Nr. 2000/31/EB // www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=22359&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas 2006-02-24

nedelsdamas panaikina šią informaciją arba atima galimybę ją pasiekti. Direktyva taip pat neįpareigoja valstybių narių nustatyti informacinės visuomenės paslaugų teikėjams prievolės stebėti informaciją, kurią jie perduoda arba saugo, nei bendros prievolės aktyviai domėtis faktais arba aplinkybėmis, rodančiomis nelegalią veiklą. Tačiau valstybėms narėms paliekama galimybė nustatyti prievolės informacinės visuomenės paslaugų teikėjams nedelsiant informuoti kompetentingas viešąsias institucijas apie įtariamą nelegalią veiklą arba informaciją, kurią pateikia jų paslaugų gavėjai, arba prievolę pateikti kompetentingoms institucijoms, gavus jų prašymą, informaciją, leidžiančią nustatyti jų paslaugos gavėjų, su kuriais jie sudarę informacijos saugojimo sutartis, tapatybę.

2001 m. lapkričio 23 d. Europos tarybos konvencija dėl nusikaltimų elektroninėje erdvėje¹⁰ skirta unifikuoti konvenciją ratifikavusių valstybių baudžiamuosius, taip pat iš dalies procesinius įstatymus dėl teisės pažeidimų vykdomų elektroninėje erdvėje. Konvencijos 9 str. Specialiai reglamentuoja veikas susijusias su vaikų pornografija, ir interneto turiniu, kuris laikomas susijusiu su vaikų pornografija. Tiesiogiai draudžiamas tokio interneto turinio medžiagos gaminimas, talpinimas ir platinimas internetu. Valstybės, šios konvencijos dalyvės, įsipareigoja priimti atitinkamus teisės aktus ir taikyti atitinkamas priemones, kurių gali prireikti konkrečių nusikaltimų tyrimui, įrodymų, esančių elektroniniame pavidale surinkimui. Tokiu būdu jos įsipareigoja imtis atitinkamų priemonių priversiančių Interneto paslaugų teikėją, pagal jo turimas technines galimybes, surinkti ir išsaugoti atitinkamoje laikmenoje duomenis, susijusius su konkrečia ribojamo turinio informacija, perduodama valstybės, konvencijos dalyvės, teritorijoje esančia kompiuterių sistema.

2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 854/2005/EB, patvirtinantis daugiametę Bendrijos programą, skatinančią saugesnį naudojimąsi internetu ir naujomis interneto technologijomis, nustato Bendrijos programą 2005-2008 metams, skirtą skatinti saugesnį interneto ir naujų interneto technologijų naudojimą, ypač vaikų atžvilgiu, ir kovoti su neteisėtu turiniu bei galutinio vartotojo nepageidaujamu turiniu. Siekiant šios programos tikslo bus vykdomi šie veiksmai: kovojama su neteisėtu turiniu; kovojama su nepageidaujamu ir žalingu turiniu; skatinama saugesnė aplinka; didinamas sąmoningumas.

Greta ES iniciatyvų interneto reglamentavimo problemas europiniu ir tarptautiniu mastu bando reglamentuoti Europos Taryba. Europos Tarybos iniciatyvos, mūsų nuomone, yra ypač reikšmingos, kadangi Europos Tarybos nariais yra ne tik ES valstybės, be to Europos Tarybos iniciatyvos dažnai pasitarnauja kaip atitinkamų teisinių institutų reglamentavimo gairės ir Europoje, ir kituose regionuose.

¹⁰ Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų // Valstybės žinios. 2004, Nr. 36-1188.

ES interneto turinio problemas bando spręsti priimdama naujus teisės aktus., pvz., Europos Taryboje Interneto turinio reguliavimo problemos sprendžiamos keletose priimtų rekomendacinio pobūdžio teisės aktu¹¹:

1. 1997 m. spalio 30 d. rekomendacija Nr. (97) 20 „Dėl nepakančių pasisakymų“;
2. 1997 m. spalio 30 d. rekomendacija Nr. (97) 21 „Dėl smurto rodymo elektroninėje žiniasklaidoje“;
3. 2001 m. rugsėjo 5 d. rekomendacija Nr. (2001) 8 „Dėl savireguliacijos ir vartotojų apsaugos nuo neteisėto ir žalingo turinio informacijos naujose komunikacijose ir teikiant informacines paslaugas“.

Minėtos rekomendacijos yra bendro pobūdžio neprivalomi teisiniai dokumentai, kuriais siekiama užtikrinti Interneto turinio reguliavimą. tai reiškia, kad ES valstybės narės neprivalo jomis vadovautis, siekdamos spręsti vienokias ar kitokias interneto turinio problemas.

1997 m. spalio 30 d. rekomendacija Nr. (97) 20 „Dėl nepakančių pasisakymų“ nepakančius pasisakymus apibrėžia, kaip visų formų pasisakymus, kuriais yra skleidžiama, kurstoma, skatinama rasinė neapykanta, neapykanta svetimšaliams, antisemitizmas ar kitos neapykantos formos, pagrįstos nacionaliniu nepakantumu ir diskriminacija, adresuota nacionalinėms mažumoms ir imigrantams.

Šia rekomendacija siekiama, kad valstybės, Europos Tarybos narės imtųsi atitinkamų priemonių, siekdamos išvengti nepakančių pasisakymų: vertintų esamų teisės aktų efektyvumą ir jų pritaikomumą naujosios komunikacijoms, numatytų atitinkamą atsakomybę už tokio pobūdžio pasisakymus. Taip pat pabrėžiama, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 str. Numatyta išraiškos laisvė neapima nepakančių.

1997 m. spalio 30 d. rekomendacija Nr. (97) 21 „Dėl smurto rodymo elektroninėje žiniasklaidoje“ skatina atitinkamų priemonių minimų ir 1997 m. spalio 30 d. rekomendacijoje Nr. (97) 20 „Dėl nepakančių pasisakymų“.

2001 m. rugsėjo 5 d. rekomendacija Nr. (2001) 8 „Dėl savireguliacijos ir vartotojų apsaugos nuo neteisėto ir žalingo turinio informacijos naujose komunikacijose ir teikiant informacines paslaugas“ priešingai nei anksčiau minėtos rekomendacijos pabrėžia būtinybę skatinti savireguliacijos priemones, turinio kontrolės programas, kurti ir diegti turinio filtravimo priemones bei tinklapių kategorijų priskyrimo sistemas, galimybę Interneto paslaugų vartotojams pareikšti savo nusiskundimus ar nepasitenkinimą dėl netinkamo turinio informacijos skelbimo Internetu ir kitose elektroninės žiniasklaidos priemonėse, nustatyti tinkamus ginčų susijusių su

¹¹ Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės bei ribojamos viešosios informacijos platinimo priemonių testavimo darbų bei rekomendacijų jų diegimui parengimo galutinė ataskaita. IVPK prie LRV, 2003. P.10.

Interneto turinio reguliavimu sprendimo būdus (pasitelkiant arbitražą ar kitokio pobūdžio tarpininkavimą).

2003 m. gegužės 28 d. deklaracijoje „Dėl teisės komunikuoti Internetu“, kuri paremta 2001 m. rugsėjo 5 d. rekomendacija Nr. (2001) 8 „Dėl savireguliacijos ir vartotojų apsaugos nuo neteisėto ir žalingo turinio informacijos naujose komunikacijose ir teikiant informacines paslaugas“, taip pat skatinama savireguliacija, siekiant išvengti neteisėto ar žalingo turinio informacijos Internetu, tačiau pabrėžiama būtinybė vengti tokių Interneto turinio reguliavimo metodų, kurie riboja visuomenės galimybes gauti vieną ar kitą informaciją ir varžo bendravimą internetu. Tačiau nurodoma, kad ši nuostata netrukdo atitinkamų filtravimo sistemų įdiegti mokyklose ar kitose atitinkamose institucijose, siekiant apsaugoti paauglius nuo neigiamos žalingos informacijos poveikio.

2003 m. gegužės 28 d. deklaracijos „Dėl teisės komunikuoti Internetu“ 6 principu Europos Tarybos valstybės narės skatinamos neįpareigoti Interneto paslaugų teikėjų, kurių funkcijos ribojamos tik prieigos prie Interneto suteikimu ar duomenų perdavimu, kontroliuoti Interneto turinį.

Kalbant apie Lietuvoje esančias Interneto turinio problemas, galime teigti, kad mūsų šalis taip pat kovoja su pastarąja problema. Šiuo metu Lietuvoje su draudžiamo turinio ir ribojamos informacijos skelbimo viešai prieinamuose kompiuterių tinkluose reglamentavimu labiausiai susiję šie teisės aktai: Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas; Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas; Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas; Lietuvos Respublikos Elektroninių ryšių įstatymas; Lietuvos Respublikos Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas; Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 290 Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo; Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 681 „Dėl neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos, priskirtos viešosios informacijos, kuri ribojama skelbti ir platinti, kategorijai, skelbimo ir platinimo tvarkos aprašo ir neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos aprašo patvirtinimo“ ir kiti teisės aktai.

Vienas svarbiausių Lietuvos Respublikos teisės aktų reglamentuojančių draudžiamo ir ribojamo turinio informacijos naudojimą yra Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas¹², kurio 19 str. nurodyta, kad draudžiama skelbti informaciją, kuria:

- raginama prievarta keisti Lietuvos Respublikos konstitucinę santvarką;

¹² Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 82-3254.

- skatinama kėsintis į Lietuvos Respublikos suverenumą, jos teritorijos vientisumą;
- kurstomas karas, taip pat tautinė, rasinė, religinė, socialinė bei lyčių neapykanta;
- platinama, propaguojama ar reklamuojama pornografija, taip pat propaguojamos ir (ar) reklamuojamos seksualinės paslaugos, seksualiniai iškrypimai;
- propaguojamos ir (ar) reklamuojamos narkotinės ar psichotropinės medžiagos;
- platinama dezinformacija ir informacija, šmeižianti, įžeidžianti žmogų, žeminati jo garbę ir orumą. Taip pat draudžiama skleisti informaciją, pažeidžiančią nekaltumo prezumpciją bei kliudančią teisminės valdžios nešališkumui. Šiam tikslui pasiekti, įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka teismas gali apriboti vertinimų bei komentarų, susijusių su teisme dar neišnagrinėta byla bei galinčių turėti įtakos teismo nešališkumui ir nepriklausomumui, skleidimą visuomenės informavimo priemonėse.

Norime atkreipti dėmesį, kad įstatymų leidėjas kalba tik apie bendrai draudžiamą skelbti informaciją. Tačiau kitos viešosios informacijos, priskirtos erotinei, smurtinei ar kitai ribojamai viešajai informacijai, platinimo reguliavimą įstatymų leidėjas paveda Vyriausybei.

Visuomenės informavimo įstatymo 17 str. normos, nurodydamos atitinkamus vaikų teisių apsaugą reglamentuojančius tiek nacionalinius, tiek tarptautinius teisės aktus, reikalauja apsaugoti nepilnamečius nuo jų fiziniam, protiniam ir doroviniam vystymuisi kenkiančios viešosios informacijos. Ypatingas dėmesys atkreipiamas į informaciją, susijusią su pornografija ir smurtu.

Mūsų nagrinėjamas įstatymas draudžia programas ar laidas, kurios gali rimtai pakenkti nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, ypač susijusias su pornografija ir (ar) savitiksliu smurto vaizdavimu. Ši nuostata taip pat taikoma ir kitoms programoms ar laidoms, kurios galėtų pakenkti nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, išskyrus tuos atvejus, kai parenkant transliavimo laiką arba naudojant technines priemones užtikrinama, kad šių transliacijų priėmimo zonoje nepilnamečiai tokių programų ar laidų neklausytų ir nežiūrėtų. Manome, kad analogiška nuostata turėtų būti taikoma ir informacijai pateikiamai internete.

2003 m. kovo 5 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“¹³, kuriame platinimo tvarka buvo parengta vadovaujantis 1999 m. sausio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu

¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 24-1002.

1999/276/EB, patvirtinančiu ilgalaikį Bendrijos veiksmų planą, kaip skatinti saugiau naudotis Internetu kovojant su neteisėtu ir žalingu tarptautinių tinklų turiniu ir eile visuomenės informavimą reglamentuojančių Lietuvos Respublikos įstatymų. Nors šiuo nutarimu patvirtintoje tvarkoje dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo deklaruojama Europos parlamento ir Tarybos sprendimo, kuriuo patvirtintas daugiameis ES valstybių saugesnio Interneto veiksmų planas reikšmė, jame nėra skatinama savireguliacija, kuri ypač akcentuojama Europos Sąjungoje. Mūsų nuomone, vieninteliu savireguliacijos pavyzdžiu galima laikyti 9 punkto reikalavimą laikytis visuomenės informavimo profesinės etikos normų. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 44 str. numatyta, kad Profesinės etikos normas, kurių privalo laikytis viešosios informacijos rengėjai, platintojai, žurnalistai, nustato Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, kurį tvirtina, keičia ar pildo žurnalistų ir leidėjų organizacijų atstovų susirinkimas, šaukiamas Lietuvos periodinės spaudos leidėjų asociacijos, Regioninių televizijų asociacijos, Lietuvos žurnalistų sąjungos, Lietuvos žurnalistų draugijos, Lietuvos žurnalistikos centro, Lietuvos nacionalinis radijo ir televizijos, Tarptautinės reklamos asociacijos Lietuvos skyriaus. Tuo tarpu Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija prižiūri, kaip viešosios informacijos rengėjai, platintojai, žurnalistai laikosi profesinės etikos normų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 4 punkte elektroninės visuomenės informavimo priemonės suprantamos kaip visuomenės informavimo priemonių (spaudos leidinių, televizijos, radijo) Interneto tinklalapiai, kuriuose elektronine forma perteikiama viešoji informacija. Tačiau elektroninėmis visuomenės informavimo priemonėmis nelaikomi valstybės institucijų ir įstaigų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų (darbuotojų) Interneto tinklalapiai, skirti oficialiems dokumentams ir informacijai apie valstybės institucijos darbą platinti, taip pat asmenų privatūs Interneto tinklalapiai, kuriuose dedama informacija apie pačius Interneto tinklalapių įkūrėjus, jų duomenys, kūriniai, informacija apie jų gaminamą ir parduodamą produkciją, teikiamas paslaugas ir panašiai. Tokiu būdu didelė dalis Interneto tinklapių, kuriuose gali būti pateikiama neskelbtina ar ribojama informacija lieka neprižiūrima.

Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 5 punktas draudžia viešo naudojimo kompiuterių tinkluose paviešinti ir platinti neskelbtiną informaciją, nustatytą atitinkamuose Lietuvos Respublikos įstatymuose. O tvarkos 6 punktas numato, kad ribojama viešoji informacija gali būti pateikiama elektroninėse visuomenės informavimo priemonėse arba kituose interneto tinklapiuose tik tinkamai pažymėta, kaip numatyta Neigiamą poveikį nepilnamečių

vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 2 d. nutarimu Nr. 681¹⁴.

Be to pagal šią tvarką draudžiama neskelbtiną ar ribojamą viešąją informaciją laikyti laisvai prieinamą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančiose tarnybinėse stotyse, skleisti elektroninėse konferencijose, siųsti elektroniniu paštu neapibrėžtam gavėjų skaičiui arba kitaip platinti viešojo naudojimo kompiuterių tinkluose, kai ribojama viešoji informacija gali tapti laisvai prieinama nepilnamečiams.

Atkreipiame dėmesį, kad šiuo nutarimu Vyriausybė numato būtinybę parengti ir patvirtinti viešo naudojimo kompiuterių tinkluose platinamos ribojamos viešosios informacijos žymėjimo ir vertinimo tvarką. Taip pat paveda Policijos departamentui prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos užtikrinti tinkamą specialaus telefono numerio ir elektroninio pašto dėžutės, kuriais būtų galima pranešti apie šios tvarkos pažeidimus.

Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarka įpareigoja informacijos prieglobos paslaugų teikėjus teisės aktų nustatyta tvarka neatlygintinai teikti operatyvinės veiklos subjektams informaciją, fiksuojamą savo ūkinei veiklai užtikrinti, įskaitant paslaugų, susijusių su informacijos priegloba tarnybinėje stotyje, sisteminių įrašų bylas, taip pat asmenų, kuriems informacijos prieglobos paslaugų teikėjas teikia nuolatinės paslaugas, duomenis. Tokį pat reikalavimą numato ir Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas¹⁵.

Šios tvarkos laikymosi priežiūra pavesta operatyvinės veiklos priežiūros subjektams, vyriausybinėms įstaigoms ir visuomeninėms organizacijoms. Pagrindinės Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos laikymosi procedūros pavestos Policijos departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos, taip dar labiau sumenkinant galimą savireguliacijos įtaką šiame procese.

Pagrindinis Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos įstatymo¹⁶ ir Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo¹⁷ principas – apsauga nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos. Tokiu būdu Lietuvos Respublikos

¹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 2 d. nutarimas Nr. 681 “Dėl neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos, priskirtos viešosios informacijos, kuri ribojama skelbti ir platinti, kategorijai, skelbimo ir platinimo tvarkos aprašo ir neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos aprašo patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 89-3281.

¹⁵ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2382.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 33-807.

¹⁷ Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 93.

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 str. nurodoma informacija, kuri turi būti draudžiama arba ribojama: viešoji informacija susijusi su fizinio ar psichinio smurto vaizdavimu; informacija, kurioje rodomas mirusio arba žiauriai sužaloto žmogaus kūnas, išskyrus atvejus, kai toks rodymas reikalingas tapatybei nustatyti; taip pat informacija, kurioje palankiai vertinamas priklausomumas nuo narkotinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio, skatinamas jų vartojimas, gamyba, platinimas ar įsigijimas, kurioje teigiamai vertinama nusikalstama veika ar idealizuojami nusikaltėliai, kurioje kurstoma diskriminacija dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, neįgalumo, lytinės orientacijos, religijos ar kitokios priklausomybės, kurioje dažnai vartojami nešvankūs posakiai, žodžiai ar gestai. Be anksčiau minėtos informacijos ribojama erotinio pobūdžio, sukelti baimę ar siaubą, savęs žalojimą ar savižudybę informacija.

Pagal Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 5 str. neigiamą poveikį nepilnamečio vystymuisi darančia ir draudžiama informacija taip pat laikoma viešoji informacija, kurioje: siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais skelbiami nuo teisėsaugos institucijų ar teismo nesislapstančio įtariamojo padarius nusikaltimą, kaltinamojo, teisiamojo, nuteistojo ar nuo nusikalstamos veikos arba kitų teisės pažeidimų nukentėjusio nepilnamečio asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę; skelbiami save sužalojusio ar mėginusio tai padaryti, nusižudžiusio ar mėginusio nusižudyti nepilnamečio asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę; pateikiant duomenis apie nepilnamečių, žeminamas jo orumas ir (ar) pažeidžiami jo interesai; piktnaudžiaujant nepilnamečių pasitikėjimu ir nepatyrimu, neigiamų socialinių reiškinių kontekste pateikiamos nepilnamečių nuomonės ir vertinimai, taip pat jų nuotraukos ar filmuota medžiaga apie juos; išskyrus atvejus, kai jos turinį sudaro tik informacija apie įvykius, politinius, socialinius, religinius įsitikinimus ar pasaulėžiūrą, ši informacija yra reikšminga moksliniu ar meniniu požiūriu arba reikalinga tyrimams ar mokymui, yra viešas interesas ją skelbti, jos apimtis ir poveikis yra mažareikšmiai.

Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme nurodyta neskelbtina ir ribotai skelbtina informacija iš esmės atitinka Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatyme pateiktą neskelbtinos informacijos apibrėžimą. Tačiau nei Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme, nei Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatyme pateikti neskelbtinos informacijos apibrėžimai pakankamai išsamiai neapibrėžia, kokio turinio informacijos skelbimas turėtų būti ribojamas ar draudžiamas. Nepakankamai apibrėžta lieka erotinio pobūdžio, sukelti baimę ar siaubą, taip pat skatinanti alkoholio ar tabako gaminių vartojimą ir kita informacija.

Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatyme¹⁸ viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjai privalo įgyvendinti tinkamas technines ir organizacines priemones savo teikiamų paslaugų saugumui užtikrinti, o prireikus – kartu su viešųjų ryšių tinklų teikėjais imtis tokių pat priemonių viešųjų ryšių tinklų saugumui užtikrinti. Šios priemonės turi užtikrinti iškilusią grėsmę atitinkantį saugumo lygį.

Lietuvos Respublikos Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas¹⁹ reguliuoja valstybės paslapčių (politinių, ekonominių, karinių, teisėtvarkos, mokslo ir technikos duomenų, kurių praradimas arba neteisėtas atskleidimas gali pažeisti Lietuvos Respublikos suverenitetą, gynybinę ar ekonominę galią, pakenkti Lietuvos Respublikos konstitucinei santvarkai, politiniams interesams, sukelti pavojų žmogaus gyvybei bei sveikatai, jo konstitucinėms teisėms) ir tarnybos paslapčių (politinių, ekonominių, karinių, teisėtvarkos, mokslo ir technikos duomenų, kurių platinimas ribojamas dėl valstybės bei jos institucijų interesų, taip pat siekiant apsaugoti žmogaus konstitucines teise) apsaugą. Pagal šio įstatymo 7 str. paslapčių subjektai (valstybės, savivaldos institucijos bei jų steigiamos įmonės ir įstaigos, kurių veikla yra susijusi su išlaptintos informacijos naudojimu ar jos apsauga ir kurioms šio įstatymo nustatyta tvarka suteikiama teisė išlaptinti bei išslaptinti informaciją) atlikdami jiems pavestas funkcijas, turi teisę sudaryti sandorius su įmonėmis, įstaigomis bei organizacijomis, kurios nėra paslapčių subjektai, dėl tam tikrų darbų ar gaminių, kuriose yra išlaptintos informacijos, atlikimo ar sukūrimo. Tokiu būdu paslapčių subjektai yra atsakingi už neskelbtinos informacijos platinimo kontrolę, įskaitant ir tokios informacijos platinimą informacinėmis technologijomis. Tokiais atvejais perdavę išlaptintą informaciją, jie privalo kontroliuoti perduotos informacijos apsaugą ir užtikrinti, kad visi asmenys, susiję su neskelbtinos informacijos apsauga, turėtų atitinkamus leidimus dirbti ar susipažinti su šia informacija.

Lietuvoje už minėtuose įstatymuose numatytos tvarkos pažeidimą (įskaitant ir šios tvarkos pažeidimą Interneto aplinkoje) atsakomybę nustato Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų²⁰, Baudžiamasis²¹, Civilinis²² kodeksai, dėl ko abejotina išlieka tokio reguliavimo reikšmė, atsižvelgiant į globalų Interneto pobūdį.

Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214 str. numatyta atsakomybė už viešai neskelbtinos informacijos platinimą. Administracine tvarka baudžiama už erotinio ir smurtinio pobūdžio spaudos leidinių, kino filmų ir videofilmų, radijo ir televizijos programų platinimo tvarkos pažeidimą. Tačiau čia nieko nekalbama apie atsakomybę už tokio

¹⁸ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2382.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 4-29.

²⁰ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=227459; prisijungta: 2006-07-21.

²¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

²² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

paties turinio informacijos platinimą internete. Į šios normos sritį realiai patenka tik internete platinami erotinio ir smurtinio pobūdžio kino ir videofilmai.

Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214(6) straipsnis numato atsakomybę už Respublikos Prezidento įžeidimą arba šmeižimą masinės informacijos priemonėse, 214(8) straipsnis - už įstatymų uždraustos reklamos ir informacijos, įstatymų uždraustos ar neteisėtos veiklos reklamos ir informacijos apie šią veiklą arba prekių ar paslaugų, kurių gamyba ir pardavimas yra įstatymų uždrausti, reklamos skleidimas visuomenės informavimo priemonėse, 214(12) straipsnis - už informavimo produkcijos, propaguojančios nacionalinę, rasinę ar religinę nesantaiką, gaminimas, laikymas, platinimas arba viešas demonstravimas.

Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse numatyta baudžiamoji atsakomybė už tokias su viešai neskelbtinos informacijos platinimu susijusias veikas: viešus raginimus smurtu pažeisti Lietuvos Respublikos suverenitetą; Valstybės paslapties atskleidimą; Valstybės paslapties praradimą; Mažamečio asmens tvirkینimo veiksmus; Tikrovės neatitinkančios informacijos apie kitą žmogų, galinčios paniekinti ar pažeminti tą asmenį arba pakirsti pasitikėjimą juo skleidimą; Įžeidimą, Neteisėtą informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimą ar panaudojimą; Kurstymą prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę; Lenkimą vartoti narkotines ar psichotropines medžiagas; Pornografinio turinio produkcijos gaminimą, platinimą, viešą demonstravimą.

Atsakomybė už šių veikų atlikimą, priklausomai nuo nusikaltimo ar nusižengimo pobūdžio svyruoja nuo baudos iki laisvės atėmimo.

Nagrinėdami Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso nuostatas, randame, kad numatyta galimybė reikalauti atlyginti turtinę, tiek neturtinę žalą. Atsižvelgiant į tai, kad neskelbtinos informacijos išviešinimas dažniausiai tiesiogiai yra susijęs su tam tikrų nuostolių patyrimu ar dvasiniais išgyvenimais, reputacijos pablogėjimais, atitinkamas asmuo, patyręs tokią žalą, gali reikalauti kompensacijos.

Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo²³ 54 straipsnyje numatyti konkretūs atvejai, kada viešosios informacijos rengėjas ir platintojas privalo atlyginti moralinę ir materialinę žalą fiziniam asmeniui, apie kurį buvo išplatinta neskelbtina informacija: be fizinio asmens sutikimo paskelbimas informacijos apie jo privatų gyvenimą (išskyrus atvejus, kai tokios informacijos atskleidimas buvo, prieš paskelbiant ją visuomenės informavimo priemonėse, jau buvo atliktas valstybės ar savivaldybių institucijų ar kitų šaltinių), taip pat paskelbimas tikrovės neatitinkančios, žeminančios asmens garbę ir orumą informacijos. Viešosios informacijos rengėjui, paskleidusiam tikrovės neatitinkančią informaciją ir gavusiam paneigimo tekstą,

²³ Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 82-3254.

numatomas įpareigojimas nedelsiant jį paskelbti savo visuomenės informavimo priemonėje. Įstatyme numatyta galimybė reikalauti atlyginti moralinę žalą, tačiau atlyginimas ribojamas, nustatant didžiausią atlygintiną sumą. Toks ribojimas kelia abejonių dėl savo teisingumo.

Apibendrinant, turi būti pastebėta, kad Lietuvoje, skirtingai nuo Europos Sąjungos egzistuojančio teisinio reguliavimo, neskelbtinos ir riboto naudojimo informacijos Internetu platinimas yra pernelyg griežtai reguliuojamas, paliekant labai siaurą terpę savireguliacijai. Taip pat svarbu pabrėžti, kad Lietuvoje neskelbtinos ir riboto naudojimo informacijos internete teisinis reguliavimas yra ganėtinai nenuoseklus ir kai kuriais atvejais nepakankamas. Pažymėtina, kad nors Lietuvoje neskelbtinos ir riboto naudojimo informacijos teisinis reguliavimas yra pakankamas, kalbant apie daugelį visuomenės informavimo priemonių ir būdų, tačiau daugelis įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatų neturėtų būti aiškinamos plečiamai, siekiant pritaikyti jas Interneto aplinkai.

Lietuvoje egzistuojantis neskelbtinos ir riboto naudojimo informacijos Internetu platinimo teisinis reguliavimas turėtų būti keičiamas, paliekant didesnę galimybę šią sritį reguliuoti savireguliacinėmis priemonėmis.

Atsižvelgiant į globalų Interneto pobūdį daugiau dėmesio turėtų būti skiriama tarptautiniam teisiniam neskelbtinos ir riboto naudojimo informacijos Internetu platinimo reguliavimui, siekiant apriboti tokio pobūdžio informacijos platinimą per kitose valstybėse įregistruotus Interneto paslaugų teikėjus.

2.3 Nepilnamečių apsaugos elektroninėje erdvėje prevencinės priemonės

Internetu Lietuvoje naudojasi taip pat vis jaunesni žmonės, todėl svarbu, kad visi, o ypač vaikai ir paaugliai mokėtų atpažinti galimas interneto grėsmes ir laiku nuo jų apsisaugotų. Lietuva tapo pirmąja Baltijos šalimi, kurioje pradėta įgyvendinti “Saugesnio interneto” programa.

Tyrimų bendrovės “TNS Gallup” liepos mėnesį atliktos apklausos duomenimis, internetu naudojasi net 63 proc. Lietuvos vaikų ir paauglių, 43 proc. iš jų - 11 - 14 metų amžiaus. Tyrimo duomenimis, interneto naudotojai vis jaunėja - net trečdalis vaikų internete pradeda naršyti vos 7-10 metų, o 5 proc. - būdami ikimokyklinio amžiaus.

Nepaisant to, kad internetu naudojasi vis mažesni vaikai, tik kas antras iš apklaustų tėvų suvokia, kad internetas gali kelti vaikams grėsmę, o vos 8 proc. tėvų žinotų, kur kreiptis susidūrus su žalingu ar nelegaliu interneto turiniu.

Specialiai šiam projektui sukurtas interneto adresas, kuriuo galima pranešti apie pastabėtą nelegalią informaciją. Be to, šiuo tikslu įdiegta “karštoji” telefono linija.

Visi “Karštojoje linijoje” užfiksuoti pranešimai patikrinami ir perduodami atitinkamoms institucijoms - Policijos departamentui, Žurnalistų etikos inspektoriatui arba kitų šalių “Karštosioms linijoms”, kurios imasi reikiamų veiksmų. Lietuvos įstatymai nustato, kad nelegali yra pornografinė, pedofilinė, rasinė ir tautinę nesantaiką kurstanti informacija, ribojama - su smurtu, erotiniu turiniu susijusi, baimę kelianti ir kita įstatymais nustatyta informacija.

Apsisaugoti nuo žalingo interneto turinio turėtų padėti ir pirmasis Lietuvoje švietėjiškas portalas www.draugiskasinternetas.lt. Ši svetainė pateikia praktinių saugaus naršymo internete patarimų tėvams bei vaikams, moko atskirti nelegalų bei ribojamą interneto turinį ir suteikia galimybę atsisiųsti nemokamų interneto turinio filtravimo bei kovai su elektroninio pašto šiukšlėmis skirtų programų. Be to, šiame portale galima užpildyti ir elektroninę anketą, kuria norima pranešti apie pastebėtą nelegalų ir žalingą turinį internete.

“Saugesnio interneto” programa, kurios metu itin daug dėmesio skiriama vaikų saugumui bei kovai su nelegalia interneto informacija, ES šalyse vykdoma nuo 1999 metų. Šiuo metu prie projekto jungiasi ir naujosios ES šalys - Vengrija, Latvija, Čekija.

EUROPE DIRECT²⁴, Europos Komisijos informacijos tarnyba (nemokamu telefono numeriu 00 800 67891011 ar [elektroniniu paštu](#)), padeda tėvams, mokytojams ir vaikams visoje Europos Sąjungoje gauti atsakymus į klausimus apie saugesnį interneto naudojimą ir naujas interneto technologijas.

EUROPE DIRECT – tai nemokama telefono ir elektroninio pašto tarnyba, kuria piliečiai gali naudotis iš bet kurios vietos Europos Sąjungoje, norėdami gauti atsakymus į klausimus, kurie jiems kyla dėl Europos Sąjungos ir politikos, susijusios, pavyzdžiui, su interneto saugumu. Visoje ES tėvai, mokytojai ir vaikai, kurie nori sužinoti apie saugesnę interneto naudojimo praktiką, gali susisiekti su EUROPE DIRECT ir užduoti klausimus apie riziką, kurią kelia internetas (Kaip svetimi žmonės susisieks su jaunuoliais pokalbių kambariuose ir kokie kyla pavojai? Kokia rizika, jei mano vaikas sukuria savo Internetinį dienoraštį?) ir kitos naujos technologijos (Į ką turiu atsižvelgti naudodamasis mobiliojo telefono fotoaparatu?).

Jie taip pat gali gauti informacijos apie esamas vaikų apsaugos priemones (Kaip sužinoti, ar perku tinkamą interneto žaidimą savo vaikams? Kokie yra filtrai?) ir kur kreiptis pagalbos (Radau rasistinio turinį ar vaikų pornografiją internete. Kam turiu apie tai pranešti? Kur galiu ieškoti pagalbos, jei iš mano vaiko tyčiojasi internete ar mobiliuoju telefonu?).

Kreipdamiesi į EUROPE DIRECT elektroniniu paštu ([tinklapyje](#)) arba telefonu (vieningas telefono numeris **00 800 6 7 8 9 10 11**), vartotojai iškart gaus atsakymus į savo bendro pobūdžio klausimus. Sudėtingesnius klausimus tarnybos informacijos operatoriai gali perduoti ekspertams ar specializuotoms problemoms sprendžiančioms tarnyboms tolesniam nagrinėjimui. Jei reikia, vartotojai bus nukreipiami į kitus informacijos ir konsultacijų šaltinius nacionaliniame, regioniniame ar vietiniame lygiuose.

Dėl visų šių elementų EUROPE DIRECT funkcionuoja kaip aukštos kokybės informacinė tarnyba, teikianti atsakymus į individualius piliečių klausimus. Norint gauti išsamesnės informacijos apie šią paslaugą, reiktų apsilankyti: <http://europa.eu.int/europedirect/>.

Taip EUROPE DIRECT aktyviai remia Europos Komisijos Saugesnio interneto *Plius* programą, kuria siekiama skatinti saugesnį Interneto ir jo technologijų naudojimą. Tėvams visose dvidešimt penkiose ES valstybėse kelia susirūpinimą jų vaikų saugumas Internete. Naujausia Eurobarometro apklausa rodo, kad 44% tėvų norėtų gauti daugiau informacijos apie tai, kaip apsaugoti savo vaikus nuo nelegalaus ar kenksmingo turinio ir kontaktų. Tam sukurta saugesnio interneto Plius programa.

²⁴ Europos tėvai, mokytojai ir vaikai gali gauti nemokamos informacijos apie saugų interneto naudojimą viename kontaktiniame taške: EUROPE DIRECT // www.draugiskasinternetas.lt/lt/main/news?id=2072; prisijungimo laikas: 2006-07-21.

2005 m. Europos Komisija pradėjo Saugesnio interneto *Plus* ketverių metų programą, skirtą sukurti saugesnį Internetą Europos vaikams. Programa tęsia Europos Sąjungos darbą, atliktą siekiant paskatinti saugesnį Interneto naudojimą ir kovoti su nelegaliu bei kenksmingu Interneto turiniu nuo 1996 m. Ji apima naujas Interneto technologijas, įskaitant mobiliųjų telefonų ir plačiajuosčio interneto turinį, interneto žaidimus bei visas realaus laiko bendravimo formas, tokias kaip pokalbių svetainės ir skubiosios žinutės, pirmiausia siekiant pagerinti vaikų ir paauglių apsaugą.

Saugesnio interneto programa remia du tinklus, kuriuose dalyvauja valstybės: karštosios linijos ir savimonės taškai. Karštosios linijos leidžia piliečiams pranešti apie nelegalų turinį, rastą internete. Savimonės taškai atlieka veiksmus (tokius kaip renginiai, mokymai, apklausos), informuojančius plačiąją visuomenę ir administruoja tinklapius, teikiančius informaciją apie saugų interneto naudojimą. Lietuvoje abudu tinklus įgyvendina UAB „Bitė Lietuva“, vykdanči saugesnio Interneto projektą www.draugiskasinternetas.lt.

Be to Tarptautinė interneto karštųjų linijų asociacija (INHOPE) ir „Microsoft“ Europos, Vidurio Rytų bei Afrikos padaliniai (EMEA) paskelbė apie susitarimą, skirtą užtikrinti „Microsoft“ finansinę paramą, skiriamą INHOPE karštųjų linijų tinklams visame pasaulyje ateinančių dvejų metų laikotarpiu, be to, šiame susitarime įvardytas įsipareigojimas tiekti ekspertinių techninių mokymų paslaugas ir programinę įrangą. Savitarpio supratimo memorandumas nubrėžia bendradarbiavimo gaires kovai su nelegalaus turinio paplitimu Internete, ir sieks sukurti saugią teisinę naudojimosi Internetu aplinką. Šis susitarimas - tai šešerius metus trunkančių stiprių ryšių tarp INHOPE ir „Microsoft“ pasekmė.

INHOPE²⁵ buvo įkurta 1999 metais kaip Europos Komisijos saugesnės interneto programos dalis. Ši sistema – tai kovos su nelegaliu Internetiniu turiniu priemonė. Karštųjų linijų tinklas, kuriam žmonės gali pranešti apie bet kokias nelegalaus interneto turinio apraiškas egzistuoja 23 šalyse ir apjungia 25 nacionalines karštąsias linijas. UAB „Bitė Lietuva“ pagal Saugesnio Interneto programą vykdo projektą Karštoji linija, kuris taip pat priklauso šiam tarptautiniam tinklui. Karštoji linija ištiria gautus pranešimus ir, jei nelegalus turinys aptinkamas, atsekamas jo šaltinis. Vien per 2005 metus INHOPE karštosios linijos sulaukė 534 000 pranešimų. Įvertinus per metus gautus pranešimus, buvo pastebėtas nuolatinis jų daugėjimas: per antrąjį pusmetį apie nelegalų turinį pranešė beveik 40 000 žmonių daugiau nei per pirmąjį, augimas sudarė 16 %. Iš nelegaliais patvirtintų pranešimų 28 % buvo susiję su vaikų pornografija, dar 7 % su vaikų tvirkavimo, prekybos žmonėmis ir sekso turizmo atvejais. Per 2005 metus daugiau nei 60 000 INHOPE tinklo pranešimų buvo nukreipti į atitinkamiems

²⁵ INHOPE ir „Microsoft“ bendradarbiaus kovoje su nelegaliu interneto turiniu bei skatins Interneto saugumą // www.draugiskasinternetas.lt/lt/adult/news?id=2071; prisijungimo laikas: 2006-07-21.

Interneto paslaugų tiekėjams, 65 000 pranešimų – į nacionalines ir tarptautines teisėsaugos institucijas, kurios atliko tolesnį jų tyrimą ir ėmėsi atitinkamų veiksmų.

Dažnai tokie veiksmai reiškia glaudesnę bendradarbiavimą su teisėsaugos įstaigomis, joms suteikiant informacijos, kuri padėtų areštuoti šių interneto svetainių kaltininkus. Interpolo prekybos žmonėmis sub-direktorato direktoriaus pavaduotojo Harnish McCullock teigimu²⁶, „ši nauja INHOPE ir „Microsoft“ sutartis pabrėžia principus, kuriais tiki Interpolas: vaikų apsauga nuo tvirkinimo – tai ne tik teisėsaugos institucijų, bet ir tarpagentūrinė atsakomybė. Dirbdami kartu, mes turime daugiau galimybių identifikuoti aukas ir nusikaltėlius“.

Vienas iš tokių tarpagentūrinių pavyzdžių – tai Ispanijos, INHOPE narės, karštosios linijos „Protegeles“ darbas. 2005 m. gegužę „Protegeles“ kartu su Ispanijos nacionalinės policijos technologinių tyrimų skyriumi (BIT) vykdė operaciją, kurios metu buvo suimti penki asmenys, kaltinami vaikų tvirkinimu, tvirkinimo filmavimu ir fotografavimu bei tokių vaizdų platinimu internete. Tai buvo viena iš 37 BIT atliktų operacijų, kurios prasidėjo nuo „Protegeles“ pateiktų pareiškimų, 7 iš kurių vis dar tebevykdomos. Buvo ištirta daugiau nei 1 700 žmonių pranešimų, šių tyrimų rezultatais tapo daugybė areštų Ispanijoje ir Lotynų Amerikoje.

Daugiau informacijos apie INHOPE darbą, įskaitant einamąjį narių sąrašą, konkrečių atvejų analizes bei prijungtinio pranešimo mechanizmą, galima rasti interneto svetainėje <http://www.inhope.org>.

2006 m. vasario 7 d., visame pasaulyje pažymint „Saugesnio interneto dieną“, pradėjo veikti naujas tinklalapis www.esaugumas.lt. Ši nauja informacijos ir visuomenės švietimo priemonė yra bandymas Lietuvoje sukurti internetinį tinklalapį, kuriame būtų skelbiama aktuali informacija tinklų ir informacijos saugumo tema. Tinklalapis www.esaugumas.lt turėtų tapti interaktyviu informacijos ir tinklų saugumo forumu. Naujas tinklalapis parengtas Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos (RRT) iniciatyva, bendradarbiaujant su Vidaus reikalų ministerija bei verslo bendrovėmis.

Apsilankę tinklalapyje www.esaugumas.lt, rasime visą poreikius atitinkančią informaciją. Namų kompiuterių vartotojams skirtoje skiltyje pateikiama informacija apie dažniausias problemas internete: kompiuterinius ir mobiliuosius virusus, nepageidaujamą elektroninį pašta (spam), sukčiavimo būdus internete, kitas galimas grėsmes saugumui, bei pateikiamos rekomendacijos, patarimai, kaip išvengti galimų incidentų. Dauguma jaunųjų interneto vartotojų internetu naudojasi be jokių apribojimų ar kontrolės. Tikimasi, kad tinklalapyje www.esaugumas.lt pateikiama aktuali informacija sulauks tėvų ar globėjų dėmesio ir padės apsaugoti vaikus nuo internete tykančių pavojų.

²⁶ INHOPE ir „Microsoft“ bendradarbiaus kovoje su nelegaliu interneto turiniu bei skatins Interneto saugumą // www.draugiskasinternetas.lt/lt/adult/news?id=2071; prisijungimo laikas: 2006-07-21.

Puslapyje, skirtame organizacijoms, pateikiamos ne tik bendrosios žinios apie elektroninės informacijos apsaugą bei jai kylančias grėsmes, bet ir metodinė bei rekomendacinė medžiaga apie saugumo politikos organizacijoje formavimą, rizikų analizę, standartus bei kita svarbi informacija, padėsianti valdyti ir sumažinti organizacijoms dėl saugumo kylančias rizikas.

Atskirame valstybinėms institucijoms skirtame puslapyje institucijų darbuotojai gali susipažinti su tinklų ir informacijos saugumo sričiai aktualiais teisės aktais bei mokymo medžiaga. Ši informacija rengiama kartu su Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. Tinklapyje galima susipažinti su įvairiais tinklų ir informacijos saugumo srities tyrimais, vyksta apklausos, aktualios diskusijos.

Tinklapis interaktyvus – jame planuojama ne tik nuolat atnaujinti informaciją, bet ir artimiausiu metu vartotojams pateikti įvairias testavimo programas, kurios padėtų įvertinti informacijos saugumo vartotojo kompiuteryje lygį, bei programinius sprendimus apsaugai padidinti.

www.esaugumas.lt siekia tapti Lietuvos internetiniais vartais visoms suinteresuotoms šalims, siekiančioms pateikti interneto vartotojams, organizacijoms ar institucijoms aktualią informaciją tinklų ir informacijos saugumo klausimais. Tinklapiu administratoriai kviečia visus, suinteresuotus šiuo projektu, prisijungti ir dalyvauti kuriant ir tobulinant www.esaugumas.lt.

Taip pat atsirado ir naujas leidinys vaikams "Virusai ir kitos grėsmės internete. Viskas, ką jums reikia žinoti, bet ko niekas nepasakojo", kuriame vaikams paaiškinama kas yra virusai, kokios yra grėsmės internete ir kaip išspręsti visas iškilusias problemas.

Taigi galima paminėti jau Lietuvoje realizuotus projektus, susijusius su vaikų apsauga nuo žalingo turinio internete:

- „[Saugesnis internetas](http://www.saugesnisinternetas.net/)“ - tai svetainė, skirta visuomenės dėmesiui atkreipti į nelegalią ir žalingą informaciją internete, susijusią su tokiais Lietuvos įstatymų numatytais pažeidimais kaip pornografija, pedofilija, rasizmas, ksenofobija. Ypač daug dėmesio skiriama vaikams bei paaugliams apsaugoti nuo žalingo interneto turinio.

- Projekto, kuris atkreipia tėvų ir globėjų dėmesį į interneto pavojus bei pateikia jiems praktinius pasiūlymus, kaip apsaugoti vaikus, informacija yra tinklalapyje <http://www.vaikaiirinternetas.net/>

- Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie LRV siūlo įsidiesti programinę įrangą žalingam turiniui filtruoti, kuri yra <http://www.ivpk.lt/filtrai/lt/> interneto svetainėje ir yra prieinama visiems interneto vartotojams, ir taip prisideda prie minėtų problemų sprendimo Lietuvoje.

Apibendrinant turi būti pastebėta, kad Internetas šiandien suteikia daug informacijos, žinių, teigiamos patirties, yra puiki saviugdosa priemonė. Vis tik kai kuri informacija internete vaikui gali būti žalinga, todėl:

- Sudarykite vaikams sąlygas laisvai naudotis visomis interneto galimybėmis, tačiau išsiaiškinkite bei aptarkite ir visas grėsmes, kurios gali kilti naudojantis informacija virtualioje erdvėje;

- Nuolat domėkitės interneto naujovėmis – tik tada galėsite padėti, patarti ir apsaugoti savo vaikus nuo žalingo interneto poveikio;

- Naršykite po internetą kartu su vaiku, drauge analizuokite gautą informaciją, aptarkite ją ir nuspręskite – tinkama ji ar žalinga. Savo pavyzdžiu ugdykite vaiko gebėjimus pasirinkti reikalingą informaciją ir atsispirti betiksliam naršymui;

- Susitarkite su vaiku ir parenkite jo naudojimosi internetu taisykles. Aptarkite, kiek laiko ir koku metu vaikas ieškos internete mokyklinių žinių, kiek laiko skirs pramogoms. Reikalavimus dėl naudojimosi internetu sudarykite atsižvelgdami į vaiko amžių ir poreikius;

- Stebėkite, kokiomis temomis internete domisi jūsų vaikas;

- Įspėkite vaikus, kad internete negalima skelbti savo asmeninės informacijos (vardo, pavardės, amžiaus, adreso, slapyvardžio, nuotraukos, telefono, o ypač – kredito kortelių, banko informacijos ir pan.);

- Perspėkite vaikus, kad pavojinga susipažinti su nepažįstamais žmonėmis internete ir susitikinėti su jais be tėvų leidimo;

- Paaiškinkite vaikams, kad interneto svetainėse jie gali susidurti su informacija, kuri juos baugina, žemina, gąsdina ar dirgina ir kad su ja susidūrus, būtina iš karto uždaryti tokį interneto puslapį;

- Praneškite apie, Jūsų manymu, nelegalų ir žalingą interneto turinį;

- Įdiekite kompiuteryje patikimas apsaugos sistemas: naudokitės filtravimo ir su elektroninio pašto šiukšlėmis (angl. „spam“) kovojančiomis programomis.

III. Žalingo turinio informacijos priežiūra elektroninėje žiniasklaidoje

3.1 Elektroninės žiniasklaidos reguliavimo problemos

2006 m. birželio 07 dieną Vilniuje vyko konferencija, skirta elektroninio turinio problematikai, tema „Digital Content: a Modern Fairy Tale or the Old King in the New Clothes“, kurioje pranešėjas Žurnalistų etikos inspektorius Romas Gudaitis, Žurnalistų etikos inspektoriatu tarnyba, pasisakė apie žalingo turinio informacijos priežiūrą elektroninėje žiniasklaidoje, reguliavimo problemas ir perspektyvas.

Jisai paminėjo²⁷, kad šiuo metu Lietuvoje Interneto teisinį reguliavimą nustatantys teisės aktai yra:

- Civilinis kodeksas
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. 290
- Visuomenės informavimo įstatymas 2006 m. liepos 11 d. Nr. X-752
- Informacinės visuomenės paslaugų įstatymas, pagal kurį numatyta Paslaugos teikėjo atsakomybė

Paslaugos teikėjas, perduodantis paslaugos gavėjo pateiktą informaciją elektroninių ryšių tinklu arba suteikiantis galimybę naudotis elektroninių ryšių tinklu, neatsako už teikiamą informaciją, jeigu jis:

- 1) neinicijuoja informacijos perdavimo;
- 2) neparenka perduodamos informacijos gavėjo;
- 3) neparenka ir nekeičia perduodamos informacijos.

Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“ numatyta teisinė atsakomybė, o būtent:

- Už interneto tinklalapio turinį atsako to interneto tinklalapio įkūrėjas (valdytojas). Kai interneto tinklalapio įkūrėjas ir valdytojas nėra tas pats asmuo, už interneto tinklalapio turinį atsako valdytojas;
- Informacijos prieglobos paslaugų teikėjas atsako už informaciją, kurią saugo interneto tinklalapio įkūrėjo (valdytojo) ir (arba) paslaugų gavėjo prašymu, tik šiais atvejais:
 1. jeigu jis teikia paslaugas turėdamas faktinių žinių apie šios Tvarkos pažeidimus, vykdomus naudojantis jo teikiamomis paslaugomis arba naudojant jo tarnybinę stotį;

²⁷ „Žalingo turinio informacijos priežiūra elektroninėje žiniasklaidoje: reguliavimo problemos ir perspektyvos“ // www.norcous.lt/index.php/pageid/75; prisijungimo laikas: 2006-06-13.

2. jeigu jis, sužinojęs apie tarnybinėje stotyje laikomą neskelbtiną informaciją, nedelsdamas jos nepanaikina arba nenutraukia prieigos prie jos, atsižvelgdamas į šios Tvarkos 14 punkto nuostatas.

Šios nuostatos atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis²⁸, o būtent Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad „Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu <...>“. Konstitucinis Teismas 2005 m. rugsėjo 19 d. priėmė nutarimą²⁹, kuriame pripažino, „kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 patvirtintos Tvarkos 12 punktas, 14 punkto nuostata [„Informacijos prieglobos paslaugų teikėjai ir (arba) tinklo paslaugų teikėjai privalo nutraukti prieigą prie tarnybinėje stotyje esančios informacijos šiais atvejais: <...> 14.2. jeigu informacijos prieglobos paslaugų teikėjas arba tinklo paslaugų teikėjas sužino apie jo tarnybinėje stotyje saugomą neskelbtiną informaciją, o prieigą nutraukti techniškai yra įmanoma“ ir 16 punkto nuostata „Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos turi: <...> 16.3. apie nustatytą pažeidimą pranešti informacijos prieglobos paslaugų teikėjui arba tinklo paslaugų teikėjui“] kas neprieštaruoja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai.

Pagal šiuo metu galiojančius ir netrukus įsigaliosiančius Lietuvos Respublikos įstatymus ir poįstatyminius teisės aktus už interneto tinklalapyje, taip pat ir elektroninėje visuomenės informavimo (žiniasklaidos) priemonėje paskelbtą informaciją atsako interneto tinklalapio įkūrėjas arba valdytojas, o tam tikrais atvejais ir paslaugų teikėjas.

Šiems subjektams teisinė atsakomybė kiltų tada, kai jie žinojo arba turėjo žinoti, kad jų valdomoje elektroninėje visuomenės informavimo priemonėje buvo paskelbta neteisėto turinio informacija (valdytojo atveju) arba naudojantis teikiamomis paslaugomis laiku nesiiimta priemonių, kad prieiga prie tokios informacijos būtų panaikinta (paslaugų teikėjo atveju).

Tai reiškia, kad teisinė atsakomybė minėtiems subjektams kils visada, kai informacija bus paskelbta jų darbuotojų iniciatyva, taip pat kai informacija bus paskelbta anonimiškai, jei interneto tinklalapio valdytojas, įkūrėjas arba paslaugos teikėjas atsisakytų nurodyti informaciją pateikusį asmenį – atskleisti informacijos šaltinį.

Pagrindinė teisinio reguliavimo spraga – nenuoseklus atsakomybės įteisinimas teisės aktuose ir nevisiškai vienodas atsakomybę reglamentuojančių nuostatų interpretavimas

²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija, priimta 1992-10-25.

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“ patvirtintos viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 12, 14 ir 16 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai // www.lrkt.lt/dokumentai/2005/n050919.htm; prisijungimo laikas: 2006-02-24.

specialiuose – Visuomenės informavimo ir Informacinės visuomenės paslaugų – įstatymuose. Kas būtent sąlygoja sprendimą - siekiant didesnio nuoseklumo ir aiškumo [atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo precedentinę teisę bylose dėl Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio pažeidimų, naudojimąsi saviraiškos laisve ribojantys įstatymai turi būti itin aiškūs], įstatymo leidėjas turėjo (turėtų) vienu metu svarstyti abu šiuos įstatymus ir nepalikti spragų dėl teisinės atsakomybės nei viename iš jų.

Šis nenuoseklus teisinio reguliavimo poveikis elektroninės žiniasklaidos vartotojams palaiapsniui išaugino nebaudžiamumo už internete neskelbtinos informacijos paskelbimą atmosferą. Dažnai tokią nebaudžiamumo būseną paskatina ir palydi anonimiškumas, t.y. galimybė rašyti, komentuoti tiksliai neįvardinant savęs, neatskleidžiant savo asmens tapatybės.

Kokios elgsenos būtų galima tikėtis iš interneto tinklalapių valdytojų, paslaugų teikėjų? Griežtesnė komentatorių registracija neigiamai atsilieptų interneto svetainių populiarumui. Dėl to šios išeities interneto tinklalapio valdytojai pasirinkti neskuba. Asmens duomenų apsaugos ir šių duomenų tvarkymo problema – tai vienas iš argumentų, kuriuo pasisakoma prieš griežtesnį komentatorių registravimą. Interneto tinklalapio valdytojai, paslaugos teikėjai neskuba atsisakyti galimybės siūlyti interneto skaitytojams komentuoti.

Nereikėtų pamiršti, kad asmuo, siekdamas išplatinti neskelbtiną informaciją per elektroninę visuomenės informavimo (žiniasklaidos) priemonę ja pasinaudoja. Dėka tokios priemonės suteiktų galimybių informacija tampa vieša. Kuo tokia žiniasklaidos priemonė, kurioje išplatintas pranešimas, populiarsnė, tuo didesnė žala asmeniui, kurio atžvilgiu paskelbtas įžeidžiančio turinio pranešimas. Ir dėl to atsiranda problema patraukti asmenį teisinėn atsakomybėn.

Negausi bylų dėl internetu išplatintos neteisėtos informacijos praktika rodo, kad beveik neįmanoma susekti ir patraukti atsakomybėn to, kuris, būdamas viešoje vietoje, pritaikytoje naudotis kompiuteriu su prieiga prie interneto, (internetu kavinėje, bibliotekos skaitykloje, mokykloje ir pan. vietose, kur teikiamos interneto prieigos paslaugos) parengia ir internetu išplatina informaciją, kurią įstatymas skelbti draudžia – nesvarbu, ar tai konkretaus asmens garbę ir orumą žeminanti informacija, ar asmens privatumą atskleidžianti informacija, ar tautinę nesantaiką kurstantis, ar asmens nekaltumo prezumpciją pažeidžiantis pareiškimas.

Žinia, kad ikiteisminį tyrimą atliekantys pareigūnai dažnai atsiduria aklavietėje, kai jiems yra žinomas tik interneto protokolo (sutr. IP) adresas, t.y. konkretus kompiuteris, iš kurio buvo išsiųstas pranešimas, bet ne juo pasinaudojęs ir pranešimą išplatinęs asmuo. Tai suvokia nemaža dalis internete naršančių, kuo ir pasinaudoja.

Viena didesnių problemų, sudarančių prielaidas šiuo metu manyti, kad interneto reguliavimas galimas tik teisinėmis, bet ne savitvarkos (savireguliacijos) priemonėmis – nemaža

dalis interneto tinklalapių valdytojų, paslaugų teikėjų iki šiol linkusi manyti, kad jie nėra atsakomybės subjektas tais atvejais, kai jų tinklalapiuose kitų asmenų iniciatyva paskelbiama informacija, kurią įstatymai skelbti draudžia. Įstatymo išimtis dėl atsakomybės taikymo visuomenės informavimo priemonėms neretai šių subjektų yra suabsoliutinamos.

Kaip pavyzdį paimkime interneto tinklalapį www.skundai.lt. Šioje svetainėje, kurios tikslas – kaip teigiama pačiame interneto tinklalapyje – suteikti Lietuvos vartotojams galimybę viešai paskelbti savo nusiskundimus dėl Lietuvos įmonių, institucijų ar privačių asmenų veiklos. Svetainėje skelbiama tokio turinio informacija – tinklalapio valdytojo savarankiškai nusistatyti atsakomybę ribojantys pagrindai :

- „*Skundai.lt* puslapiuose skundai yra pateikiami ne *Skundai.lt* valdytojo iniciatyva, o pačių informacijos pateikėjų iniciatyva;
- *Skundai.lt* neatsako už jokią materialinę ir nematerialinę žalą, kurią gali patirti fiziniai ar juridiniai asmenys ir kuri galėjo tiesiogiai ar netiesiogiai atsirasti kaip *Skundai.lt* puslapiuose pateiktos informacijos padarinys;
- *Skundai.lt* neatsako už *Skundai.lt* puslapiuose pateikiamos informacijos teisingumą;
- Visa atsakomybė už *Skundai.lt* puslapiuose pateiktos informacijos teisingumą ir atitikimą Lietuvos Respublikos teisės aktams tenka informaciją pateikusiam asmeniui;
- *Skundai.lt* nepriima jokių nusiskundimų, atsiliepimų, komentarų dėl *Skundai.lt* puslapiuose pateikiamos informacijos“.

Dėl to kyla klausimas, kaip galima apginti asmens teises, pažeistas elektroninėje visuomenės informavimo priemonėje, kurioje:

- pirma, kiekvienas rašantis įsivaizduoja esąs žurnalistas, tačiau nesilaiko vieno pagrindinių visuomenės informavimo principų – skelbti teisingą, tikslią ir nešališką informaciją;
- antra, valdytojas iš anksto perspėja, jog visa atsakomybė už tinklalapyje pateiktos informacijos teisingumą ir atitikimą teisės aktams tenka informaciją pateikusiam asmeniui.
- trečia, kaip ir kieno asmuo, kurio garbė ir orumas buvo pažeisti, gali reikalauti vieno iš pagrindinių pažeistų teisių gynimo būdo – tikrovės neatitinkančios, garbę ir orumą žeminančios informacijos paneigimo?

Nagrinėjant žalingo turinio informacijos priežiūrą elektroninėse visuomenės informavimo priemonėse (žiniasklaidoje), kyla klausimas, ką vadinti elektronine žiniasklaida arba elektroninėmis visuomenės informavimo priemonėmis? Tokioms visuomenės informavimo priemonėms privaloma laikytis pagrindinių visuomenės informavimo principų kitų Visuomenės informavimo įstatymo reikalavimų? Interneto svetainės ar tinklalapio, kuriame bet kuriam

norinčiam yra suteikiama teisė plūstis ir plūsti kitus, negalime lyginti su elektroninėmis žiniasklaidos priemonėmis, kurios atlieka tikrąją visuomenės informavimo funkciją visuomenėje. Tokiu atveju, tarsi, negalime taikyti vieno kriterijū ir reikalauti vieningo įstatymų nuostatų laikymosi, nes iš esmės tai veda prie dvigubų standartų sistemos. Tačiau jų, taikant teisinę atsakomybę, išvengti yra itin svarbu, nes priešingai – teisinio reguliavimo sistema neveiks.

Apibendrinant galima padaryti tokias išvadas. Nors teisinis informacijos turinio reguliavimas elektroninėje žiniasklaidoje teoriškai įmanomas, praktinėje veikloje tektų neretai vengti dvigubo standartų taikymo. Dėl šios priežasties tenka atsigręžti į interneto savitvarkos (savireguliacijos) principais paremtą kontrolės sistemą.

3.3 Nepilnamečių teisinės apsaugos nuo jiems žalingos informacijos elektroninėje žiniasklaidoje problemos ir reguliavimo perspektyvos

Vaikystė – metas, kai formuojasi žmogus, ne tik fiziškai. Šiuo laikotarpiu padedami pagrindai jo asmeninems savybėms, susiformuoja charakterio bruožai, vertybių skalė. Kiekvienas žinome, kaip jautriai vaikai reaguoja į šiuo metu patiriamas nesėkmes, juos supančių aplinkinių žmonių nuotaikas ir santykius, socialinės aplinkos įtaką. Vaikai yra silpniausi ir labiausiai pažeidžiami visuomenės nariai. Todėl suprasdami, kad tai, ką vaikas gaus iš suaugusiųjų pasaulio, tą jam ir gražins, privalome visur ir visada, imdamiesi bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, pirmiausia įvertinti ir atsižvelgti į vaiko interesus. Vaikai turi teisę būti ypač globojami ir remiami, jiems reikia specifinės apsaugos tiek iki gimimo, tiek ir po jo – iki pat pilnametystės, kol jis pats savarankiškai galės ginti savo teises, kaip ir kiekvienas iš mūsų. Siekdami užtikrinti tinkamą vaiko asmenybės raidą, privalome jam garantuoti kokybiškas socializacijos sąlygas.

Vaiko socializacija³⁰ – vaikystėje prasidedantis procesas, kuomet vaikas, išmokdamas visuomenėje priimtinių elgesio normų, dėsnių, vertybių sistemos ir gyvenimo būdo, tampa atitinkamos visuomenės nariu. Žinoma, jog didžiausią įtaką vaiko socializacijos procesui be šeimos, mokyklos, darbo, religijos, daro visuomenės informavimo priemonės, t.y. žiniasklaida. Nesunkiai kiekvienas iš mūsų galime pastebėti, kad žiniasklaida gana aktyviai ir nesunkiai perima vaidmenis, kurie anksčiau priklausė išimtinai šeimoms ir mokykloms – ji dažnai nulemia vaiko, jaunuolio vertybes, tikslus, pasirinkimus ir elgesio tipus. Ji tam tikra prasme jau ne tik informuoja, bet ir moko, netgi dalinai formuoja visuomenę, nes žmonėms ne tik pristato, kas įvyko, tačiau ir nurodo, kaip suprasti tai, kas įvyko. Šiuos teiginius pagrindžia ne tik Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktika, tačiau ir viešosios nuomonės apklausos, kurios pasitikėjimą žiniasklaida vertina itin aukštai. Kitą vertus, reikia pastebėti ir tai, kad be tradicinių priemonių (spaudos, radijo, televizijos) naujų informacinių technologijų formomis žiniasklaida labai sparčiai ir agresyviai braunasi į žmonių gyvenimą ne tik darbo aplinkoje, bet ir kasdienėje šeimos buityje. Mūsų visuomenėje žinios ir informacija įgyja realią valdžią ne tik politiniams procesams, bet ir atskirų žmonių vertybių skalėms formuoti. Spauda, radijas ir televizija įprastame ir elektroniniame formate, pasiekdama itin plačią ir įvairialypę auditoriją, iš taip vadinamos ketvirtosios vietos valdžios hierarchijoje vis labiau pretenduoja į pirmąją.

³⁰ Vaiko teisės ir interesai žiniasklaidoje: teoriniai ir praktiniai aspektai // vaikams.lrs.lt/konferencijos/(05-06-08)_KonferencijosLRS_pranesimai.pdf; prisijungimo laikas: 2006-11-03.

Taigi galima drąsiai teigti, kad žiniasklaidos įtaka visuomenei, tarp jų ir vaikams, yra neabejotina, ji tokia išliks, net kas dieną stiprės. Dėl didžiulės, kartais lengvabūdiškai ignoruojamos žiniasklaidos įtakos kiekvienam turime dėti visas pastangas ir siekti, kad visuomenė viešosios informacijos srityje nebūtų bejėgiška vartotoja, o aktyvi savo vaikų gynėja nuo galimo ar pasitaikančio dvasinio, dorovinio žalojimo.

Atsižvelgiant į vaiko teisių apsaugos kontrolierės teorinės ir praktinės (t.y. rašytinių ir žodinių skundų tyrimai) veiklos patirtį, galima išskirti dvejopą vaiko ir žiniasklaidos santykį, analizuojant vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimus: pirmuoju atveju turimos situacijos, kai vaikas yra viešosios informacijos vartotojas, antruoju – viešosios informacijos objektas, kai apie jį skelbiama kaip apie tam tikrų elgesio taisyklių pažeidėją ar tokio pažeidimo auką.

Reikia pastebėti, kad visais šiais atvejais vaiko teisių apsaugai žiniasklaidoje realizuoti Lietuvos teisinėje sistemoje jau egzistuoja teorinės ir praktinės prielaidos. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnis³¹, Visuomenės informavimo įstatymo 4 straipsnis³² nustato žmogaus teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tačiau Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad laisvė reikšti įsitikinimus, gauti informaciją gali būti ribojama įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnio 1 dalis numato, kad žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas.

Visuomenės informavimo įstatymas įpareigoja žurnalistus savo veikloje vadovautis Konstitucija ir įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, pagarbos žmogui principais, laikytis žurnalistų profesinės etikos normų ir pan. Įstatymas numato, kad naudojimasis informacijos laisve gali būti saistomas reikalavimų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kuriuos nustato įstatymai ir kurie būtini apsaugoti nuo konfidencialios informacijos atskleidimo, apsaugoti žmonių privatų gyvenimą, teises ir kt. Įstatymo 17 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad nepilnamečiai turi būti apsaugoti nuo neigiamą poveikį jų fiziniam, protiniam ir doroviniam vystymuisi darančios viešosios informacijos, ypač susijusios su pornografinio pobūdžio ir (ar) smurtinio pobūdžio bei žalingus įpročius skatinančios informacijos skleidimu.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos³³ 16 straipsnis įtvirtina, kad kiekvienas vaikas turi būti apsaugotas nuo savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį, šeimyninį gyvenimą, neteisėto kėsimosi į jo garbę ir reputaciją. 17 straipsnyje valstybės dalyvės pripažino visuomenės informavimo priemonių svarbą bei įsipareigojo rūpintis, kad vaikas galėtų naudotis

³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija, priimta 1992-10-25.

³² Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 82-3254.

³³ Vaiko teisių konvencija // bioetika.sam.lt/dok/liet/konv/VAIKO_TEISIU_KONVENCIA.pdf; prisijungimo laikas: 2006-02-24.

įvairia informacija, ypač ta, kuri prisideda prie vaiko socialinės, dvasinės ir dorovinės gerovės, skatina jo fizinį bei psichinį vystymąsi.

Konvencijoje Dėl televizijos be sienų³⁴ (ratifikuota 2000 metais) nurodoma, kad programos negali būti nepadorios ir turėti pornografinių elementų; be pagrindo pabrėžti smurtą; programos, galinčios pakenkti fiziniam, protiniam ar moraliniam vaikų vystymuisi, neturėtų būti rodomos tada, kai vaikai gali jas pamatyti.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo³⁵ 43 straipsnio nuostatos numato valstybės, vietos savivaldos institucijų, kitų fizinių ir juridinių asmenų pareigą saugoti vaiką nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos. 46 straipsnis įtvirtina draudimą rodyti, parduoti, dovanoti, dauginti ir nuomoti vaikams žaislus, kino filmus, garso ir vaizdo įrašus, literatūrą, laikraščius, žurnalus ir kitus leidinius, kurie tiesiogiai skatina ar propaguoja karą, žiaurų elgesį, smurtą, pornografiją ar kitaip kenkia vaiko dvasiniam bei doroviniam vystymuisi.

Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas skelbia³⁶: “Galimybė gauti ir skleisti informaciją, kaip vieną iš pagrindinių žmogaus teisių, turi būti gerbiama, tačiau ją įgyvendinant privalu užtikrinti visas kitas žmogaus teises ir laisves. Atsižvelgiant į šią žmogaus teisių sąveiką, būtina nuolat siekti jų pusiausvyros”.

Žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai privalo rūpintis vaikų gerove, savo skelbiamojame informacijoje nesukelti vaikams sielvarto ar baimės. Vaikams pateikiami klausimai turi būti kruopščiai apgalvoti ir tinkami jų amžiui. Neleistina versti vaikus kalbėti apie tėvų santykius, šeimos gyvenimo būdą, konfliktus ir pan. Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi skelbti žinių apie privatų žmogaus gyvenimą be jo sutikimo. Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi, siedamas su nusikalstama veika ir kitais teisės pažeidimais, skelbti nepilnamečio asmens duomenų, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę, išskyrus atvejus, kai nepilnametis asmuo slapstosi nuo teisėsaugos institucijų ar teismo ir kt.

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo³⁷ nuostatos aiškiai identifikuoja ir apibrėžia informaciją, kuri yra kenksminga vaikų vystymuisi ir nustato jos naudojimo kriterijus.

³⁴ Europos konvencija dėl televizijos be sienų // www.lrk.lt/EasyAdmin/sys/files/Europos_konvencija_del_televizijos_be_sienu.doc; prisijungimo laikas: 2006-02-24.

³⁵ Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 33-807.

³⁶ Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas // www3.lrs.lt/docs2/FDQOUEDY.PDF; prisijungimo laikas: 2006-11-03.

³⁷ Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 93.

Administracinių teisės pažeidimų kodekso³⁸ 214 straipsnyje numatyta administracinė atsakomybė už kino filmų, videofilmų bei videoprogramų viešo rodymo, tiražavimo ar platinimo, erotinio pobūdžio renginių viešo rodymo tvarkos pažeidimus; 214 (19) straipsnyje reglamentuota atsakomybė už neigiamą poveikį nepilnamečio vystymuisi darančios viešosios informacijos, kurios skelbimas ir platinimas ribojamas, skelbimo ir platinimo tvarkos ir (ar) neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos reikalavimų pažeidimus, taip pat už neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios draudžiamos skelbti viešosios informacijos, susijusios su asmens duomenų paskelbimu, paskelbimą.

Baudžiamojo kodekso³⁹ 309 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už pornografinio turinio produkcijos gaminimą, platinimą, viešą demonstravimą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 2 d. nutarimu Nr. 681⁴⁰ patvirtintas Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos, priskirtos viešosios informacijos, kuri ribojama skelbti ir platinti, kategorijai, skelbimo ir platinimo tvarkos aprašas bei Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos aprašas.

Apžvelgus nepilnamečių teisinės apsaugos nuo jiems žalingos informacijos visuomenės informavimo priemonėse problemas matome, kad Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 17 straipsnyje nurodoma, kad viešosios informacijos rengėjai ir (ar) skleidėjai įstatymų nustatyta tvarka turi užtikrinti, kad nepilnamečiai būtų apsaugoti nuo neigiamą poveikį jų fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančios viešosios informacijos, ypač susijusios su pornografinio pobūdžio ir (ar) smurtinio pobūdžio bei žalingus įpročius skatinančios informacijos skleidimu. Viešosios informacijos, kuri daro neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, priskyrimo šiai informacijai kriterijus nustato Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. Neskelbtinos informacijos kontrolę ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarką nustato Vyriausybė.

Taigi iš esmės nepilnamečių apsauga nuo jiems žalingos informacijos visuomenės informavimo priemonėse pagrindiniuose Lietuvos Respublikos įstatymuose deklaruojama tinkamai, atsižvelgiant į tarptautinių normų reikalavimus. Tokia apsauga atitinka ir Lietuvos

³⁸ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=227459; prisijungta: 2006-07-21.

³⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 2 d. nutarimas Nr. 681 “Dėl neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos, priskirtos viešosios informacijos, kuri ribojama skelbti ir platinti, kategorijai, skelbimo ir platinimo tvarkos aprašo ir neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos aprašo patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 89-3281.

Respublikos Konstitucijos⁴¹ 25 straipsnyje bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁴² 10 straipsnyje suformuluotą žodžio laisvės koncepciją. Tačiau vien deklaruoti nepilnamečių apsaugą nepakanka. Kol nėra sukurta teisinės apsaugos būdų, negalima kalbėti apie realiai funkcionuojančią teisinę nepilnamečių apsaugą, o tik apie tam tikrą, geriausiu atveju, norą tai daryti. Neatsitiktinai pastaruoju metu visuomenėje kyla pagrįstas pasipiktinimas smurto ir kitokios žalingos informacijos platinimu Lietuvos visuomenės informavimo priemonėse.

Kita ne mažiau svarbi problema – nepilnamečių apsaugos nuo jiems žalingos informacijos veikimo sritis. Remiantis Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 39 straipsniu, visuomenės informavimo priemonės yra – knygos, laikraščiai, žurnalai, biuleteniai ar kiti leidiniai, televizijos, radijo programos, kino ar kita garso ar vaizdo studijų produkcija, informacinės visuomenės informavimo priemonė ir kitos priemonės, kuriomis platinama informacija. Su naujų technologijų pagalba paaugliai tampa naudingais taikiniai reklamuojant arba įdiegiant į visuomenę daug produktų ir paslaugų. Skaitmeninės televizijos ir interneto susilieėjimas teikia labai didelių galimybių skleisti informaciją, nepaisant valstybinių sienų. Tokiu būdu informacijos turinys susimaišo su reklamine medžiaga, o nepilnamečiams sunku suprasti, kur baigiasi informacija ir prasideda reklama. Tai ir gausūs pornografijos atvejai ir interneto naudojimas pedofilijos tikslais. Tai yra labai aktuali problema, veikianti nepilnamečius naujoje informacinėje visuomenėje. Panaši padėtis yra tose gyvenimo srityse, kur susiduriama su tabako ir alkoholio vartojimu, azartiniais žaidimais arba ypač smurtiniais videožaidimais, skatinančiais prievartą ir rasinę neapykantą.

Administracinių teisės pažeidimų kodekso pataisas rengianti darbo grupė siūlo griežtinti baudas už nepilnamečiams žalingos informacijos sklaidą. Pagal darbo grupės pasiūlymus, už tokius nusižengimus fiziniam asmeniui arba juridinės įstaigos vadovui grėstų nuo 3 iki 5 tūkst. litų bauda, jei informacija buvo paskelbta televizijos eteryje. Šiuo metu už nepilnamečiams žalingos informacijos sklaidą televizijų darbuotojai gali būti nubausti nuo 1 iki 3 tūkst. litų bauda. Kitų visuomenės informavimo priemonių darbuotojus už tokius nusižengimus Administracinių teisės pažeidimų kodekso pataisas rengianti darbo grupė siūlo bausti nuo 1 iki 3 tūkst. litų bauda. Šiuo metu už nepilnamečiams žalingos informacijos sklaidą jie gali būti baudžiami nuo 500 iki 2 tūkst. litų bauda. Be to svarstoma galimybė bausti ne tik fizinius, bet ir juridinius asmenis, atsakingus už nepilnamečiams žalingos informacijos sklaidą. Šiuo metu juridiniai asmenys - visuomenės informavimo priemonės - už tokius prasižengimus nebaudžiami. Jei Seimas patvirtintų darbo grupės parengtas pataisas, juridiniams asmenims, paskleidusiems

⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija, priimta 1992-10-25.

⁴² Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius: Mintis, 1993.P. 35.

nepilnamečiams žalingą informaciją televizijoje, grėstų nuo 10 iki 50 tūkst. litų baudos. Kitoms visuomenės informavimo priemonėms už analogiškus nusižengimus - nuo 5 iki 20 tūkst. litų baudos. Taipogi svarstoma galimybė sugriežtinti nepilnamečiams žalingos informacijos sklaidos kontrolę - televizijas bausti ne tik už ne laiku paviešintą informaciją, bet ir bausti už tokių laidų anonsus. "Jei anonsuojama laida, kuri bus rodoma vidurnaktį, ir ten kadrai, kurie turėtų būti neprieinami nepilnamečiams, akivaizdu, kad pažeidimas daromas ir atsakomybė bus taikoma. Tai privers informacijos platintojus atsakingai atsižvelgti į įstatymo reikalavimus"⁴³, - pasakė darbo grupės narys R.Šukys.

Europos Parlamentas priėmė labai svarbų dokumentą⁴⁴, kuriame kalbama apie vaikų apsaugą nuo žalingos informacijos, kuri platinama per visuomenės informavimo priemones. Žalinga vaikui informacija laikoma tokia, kai propaguojamas smurtas, seksas, erotika ir pornografija. Visi supranta, kad tokia informacija žaloja vaikų psichiką ir kas žino, kuo tokie vaikai tampa užaugę. Tokia Parlamento reakcija gali nustebinti, žinant, kad užsienio TV ekranuose iki gilaus vidurnakčio nepamatysi smurto, erotinių filmų ar kitokios vaikų psichiką žalojančios informacijos. Dokumente pabrėžiama, kad dabar tokia informacija daugiausiai plinta ne per TV, bet per beveik nekontroliuojamus interneto tinklus. Todėl neapsiribojama siūlymais griežtinti vien TV kontrolę, labai daug dėmesio skiriama ir internetui. Dokumente pateikta daug ir įvairių siūlymų: nuo vaikų ir tėvų švietimo iki specialių filtrų į interneto serverius įmontavimo ir net baudžiamosios atsakomybės griežtinimo. Tarkim, užsienio valstybių TV savininkai patys kontroliuoja savo programas, tačiau to nepasakysi apie interneto puslapius, kuriuose bet kada galima rasti kokios tik širdis geidžia informacijos. O tų širdžių įvairovė yra neapsakomai didelė. Todėl pagrindinis dokumento akcentas - taip pažaboti internetą, kad per jį vaikus pasiektų tik dorybinga informacija. Bet persikelkime iš užsienio į Lietuvą ir apie 19-22 val. įsijunkime kurį nors komercinės TV kanalą. Ten pamatysime nemažai filmų ir TV laidų, kuriose dominuoja kumščio teisė, atmiešta erotiniais vaizdeliais. Jeigu ir to trūksta - internetas visų vaikų paslaugoms. Bet štai ką sako „Gallup“ apklausos duomenys: Lietuvoje net 63 proc. vaikų naršo po internetą, iš jų 33 proc. yra 7-10 metų amžiaus. Net 90 proc. apklaustųjų tvirtina, kad žalingiausia vaikams interneto produkcija - pornografija, 54 proc. mano, kad tai smurtas, 36 proc. įvardijo pedofiliją, dar po keliolika proc. apklaustųjų prie žalingos informacijos priskiria religinių sektų teorijas, internetinius pašnekesius ir panašią šiuolaikinę "intelektinę" produkciją.

⁴³ Siūloma griežtinti baudas už nepilnamečiams žalingos informacijos sklaidą // www.delfi.lt/news/economy/Media/article.php?id=8839744; prisijungimo laikas: 2006-03-10.

⁴⁴ Informacijos žala niekam nerūpi // www.veidas.lt/lt/leidinys.full/4333ad5a0cc2d?veidas=27531713ce34919dbe2ac34f3207ca81; prisijungimo laikas: 2006-06-06.

TV laidas gali ir privalo kontroliuoti Žurnalistų etikos komisija ir etikos inspektorius. Bet interneto informacija - čia jau jokie etikos virtuožai nepadės. Čia reikia politinės valios, užsakant informacinių technologijų specialistams filtrų sistemą, kuri apsaugotų vaikus nuo žalingos informacijos internete. Apie tai taip pat kalbama ES dokumente.

Taigi nagrinėjant žalingo turinio reguliavimo perspektyvas elektroninėje žiniasklaidoje reikėtų įvertinti šiuos aspektus:

- pirma, ar žalingo turinio griežtesnis teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikos jurisdikcijoje esantiems subjektams išspręstų pagrindinę žalingo turinio internete problemą – ar tokiu atveju galimybė internete aptikti neskelbtiną (žalingo turinio) informaciją sumažėtų?
- antra, ar teisinės atsakomybės priemonių taikymas yra racionaliausias ir proporcingiausias būdas siekiant kovoti su nelegaliu turiniu internete?
- trečia, ar galima tikėtis, jog interneto tinklalapių *valdytojai* ateityje atsisakytų teikti komentavimo paslaugas savo interneto svetainių populiarumo sąskaita?
- ketvirta, ar savitvarkos (savireguliacijos) sistema paremta elektroninių visuomenės informavimo priemonių kontrolė bus pajėgi kovoti su žalingu interneto turiniu?
- penkta, ar asmuo, kurio teisės elektroninėje visuomenės informavimo priemonėje yra pažeistos, turi tokias pačias galimybes apsiginti kaip ir bet kurioje kitoje visuomenės informavimo priemonėje (pvz. spaudoje)?

Tai klausimai, į kuriuos, atsakymų ieškome šiandien ir dar ieškosime, tačiau nebūtinai rasime.

Išvados

Apibendrinami parašytą baigiamąjį darbą, norėtume dar kartą trumpai peržvelgti tas išvadas, kurių priėjau atskirose baigiamojo darbo dalyse, nagrinėdami atskirus, su ribojama informacija internete ir jos kontrole susijusius, klausimus.

Saugaus interneto turinio problema pasaulyje yra gerai žinoma ir iki šiol kelianti nemažai diskusijų, ir Lietuva turi tą pranašumą, kad gali įvertinti skirtingų valstybių patirtį šioje srityje. Nagrinėdami šį darbo temą, išanalizavome ir įvertinome surinktą teisinę literatūrą, Europos Parlamento, Tarybos ir komisijos direktyvas, sprendimus, komunikatą, Lietuvos Respublikos teisės aktus.

Nagrinėdami pasirinktą baigiamojo darbo temą pagrindinį dėmesį skyrėme ribojamai informacijai internete ir jos kontrolei bei žalingo turinio informacijos priežiūrai elektroninėje žiniasklaidoje.

Išnagrinėjus pasirinktą baigiamojo darbo temą, galime daryti tokias išvadas:

1. Internetas mūsų visuomenėje tampa vis plačiau ir aktyviau naudojama informacijos perdavimo priemone, todėl atsiranda poreikis perimti Europos komisijos nuostatą, kad tai, kas yra laikoma neteisėta ne tinkle, turi būti traktuojama kaip neteisėta ir internete.

2. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų valstybių, informaciją internete siekiama kontroliuoti teisės aktais, tačiau dėl interneto specifikos juos taikyti gerokai sudėtingiau nei kitose visuomenės informavimo priemonėse.

3. Vienas pagrindinių įstatymų, reguliuojančių visuomenės informavimo sritį Lietuvoje – Visuomenės informavimo įstatymas. Nors jame internetas nėra išskirtas kaip savarankiškas būdas viešai platinti informaciją, konkrečiai neapibrėžta ir atsakomybė už internetu platinamos informacijos turinį, tačiau tai nereiškia, kad internetu skelbiamai informacijai netaikomi visuomenės informavimo principai (jie apibrėžti Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnyje), o atsakomybės už internete išplatintą pranešimą nėra.

4. Lietuvoje, skirtingai nuo Europos Sąjungos egzistuojančio teisinio reguliavimo, neskelbtinos ir riboto naudojimo informacijos Internete platinimas yra pernelyg griežtai reguliuojamas, paliekant labai siaurą terpę savireguliacijai, be to neskelbtinos ir riboto naudojimo informacijos internete teisinis reguliavimas yra ganėtinai nenuoseklus ir kai kuriais atvejais nepakankamas.

5. Lietuvoje egzistuojantis neskelbtinos ir riboto naudojimo informacijos Internete platinimo teisinis reguliavimas turėtų būti keičiamas, paliekant didesnę galimybę šią sritį reguliuoti savireguliacinėmis priemonėmis.

6. Daugiau dėmesio turėtų būti skiriama tarptautiniam teisiniam neskelbtinos ir riboto naudojimo informacijos Internetu platinimo reguliavimui, siekiant apriboti tokio pobūdžio informacijos platinimą per kitose valstybėse įregistruotus Interneto paslaugų teikėjus.

7. Lietuvoje be teisinio reguliavimo interneto apsaugai jau realizuoti projektai, susiję su vaikų apsauga nuo žalingo turinio internete: Saugesnis internetas“, <http://www.vaikaiirinternetas.net/>, <http://www.ivpk.lt/filtrai/lt/>.

8. Nepilnamečių apsauga nuo jiems žalingos informacijos visuomenės informavimo priemonėse pagrindiniuose Lietuvos Respublikos įstatymuose deklaruojama tinkamai, atsižvelgiant į tarptautinių normų reikalavimus ir atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje suformuluotą žodžio laisvės koncepciją.

9. Tik deklaruoti nepilnamečių apsaugą nepakanką. Kol nėra sukurta teisinės apsaugos būdų, negalima kalbėti apie realiai funkcionuojančią teisinę nepilnamečių apsaugą, o tik apie tam tikrą, geriausiu atveju, norą tai daryti.

10. Neatsitiktinai pastaruoju metu visuomenėje kyla pagrįstas pasipiktinimas smurto ir kitokios žalingos informacijos platinimu Lietuvos visuomenės informavimo priemonėse.

Literatūros sąrašas

LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮSTATYMAI IR KITI TEISĖS AKTAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, priimta 1992-10-25.
2. Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. Žin., 2002, Nr. 91-3890.
3. Lietuvos Respublikos Elektroninių ryšių įstatymas. Žin., 2004, Nr. 69-2382.
4. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Žin., 1996, Nr. 33-807.
5. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas. Žin., 2006, Nr. 82-3254.
6. Lietuvos Respublikos Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas. Žin., 2004, Nr.4-29.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas Dėl Lietuvos respublikos vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“ patvirtintos viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 12, 14 ir 16 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija). www.lrkt.lt.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-06-02 nutarimas Nr. 681 „Dėl neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos, priskirtos viešosios informacijos, kuri ribojama skelbti ir platinti, kategorijai, skelbimo ir platinimo tvarkos aprašo ir neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos aprašo patvirtinimo“. Žin., 2004, Nr. 89-3281.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-03-05 nutarimas Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“. Žin., 2003, Nr. 24-1002.
10. Tarybos sprendimas 2000 m. gegužės 29 d. dėl kovos su vaikų pornografija internete Nr. 2000/375/ TVR. www3.lrs.lt.
11. Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 16 d. sprendimas Nr. 1151/2003/EB iš dalies pakeičiantis Sprendimą Nr. 276/1999/EB, patvirtinantį daugiamečių Bendrijos veiksmų planą dėl saugesnio naudojimosi internetu skatinimo kovojant su neteisėtu ir žalingu turiniu pasauliniuose tinkluose. www3.lrs.lt.

12. Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. birželio 8 d. direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) Nr. 2000/31/EB. www3.lrs.lt.

13. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų. Žin., 2004, Nr. 36-1188.

14. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. www3.lrs.lt.

15. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Žin., 2000, Nr. 89-2741.

16. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Žin., 2000, Nr. 74-2262.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Dobryninas A. Virtuali nusikaltimų tikrovė. Vilnius, Eugrimas, 2001.

2. Meškauskaitė L., Paulionytė B. Nepilnamečių teisinės apsaugos nuo jiems žalingos informacijos visuomenės informavimo priemonėse problemos. Vilnius: Justitia, 2001 Nr.4-5.

3. Keras A., Kurapka E., Petrauskas R. Informacinės visuomenės kūrimo, informacinių technologijų taikymo ir informacinių technologijų teisės plėtros tendencijos Europos Sąjungoje. LTU, 2001.

4. Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės bei ribojamos viešosios informacijos platinimo priemonių testavimo darbų bei rekomendacijų jų diegimui parengimo galutinė ataskaita. IVPK prie LRV, 2003.

5. Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius: Mintis, 1993.

INTERNETO SVETAINĖS

1. Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės tinklalapis www.ivpk.lt.

2. Draugiško internetotinklalapis. www.draugiskasinternetas.lt.

3. Vaikai ir internetas tinklalapis. www.vaikaiirinternetas.net.

4. E-saugumo tinklalapis. www.esaugumas.lt.

5. Lietuvos Respublikos Seimo tinklalapis. www.lrs.lt.

6. Skundų tinklalapis. www.skundai.lt.

7. Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo tinklalapis. www.lrkt.lt.

8. Delfi tinklalapis. www.delfi.lt.

9. Advokatų kontoros „Norcous partners“ tinklalapis. www.norcous.lt.

10. Žurnalo „Veidas“ tinklalapis. www.veidas.lt.

Santrauka

Magistro baigiamajame darbe išnagrinėta tema “Ribojama informacija internete ir jos kontrolė”. Draudžiamos ir ribojamos informacijos internete problema Lietuvoje susidomėta palyginti neseniai, tačiau didesnę plataus interneto naudojimo patirtį turinčiose šalyse ji yra nenauja ir kelianti nemažai diskusijų. Dauguma valstybių vienu ar kitu būdu reguliuoja internete skelbiamą turinį: arba per bendruosius viešosios informacijos publikavimą reglamentuojančius teisės aktus, arba per specialiai internetui skirtas teisės normas. Lietuvoje, skirtingai nuo Europos Sąjungos egzistuojančio teisinio reguliavimo, neskelbtinos ir riboto naudojimo informacijos Internete platinimas yra pernelyg griežtai reguliuojamas, paliekant labai siaurą terpę savireguliacijai, be to neskelbtinos ir riboto naudojimo informacijos internete teisinis reguliavimas yra ganėtinai nenuoseklus ir kai kuriais atvejais nepakankamas. Baigiamajame darbe atkirai buvo gvildenamos nepilnamečių apsaugos elektroninėje erdvėje praktinės situacijos, pavojai, būdai, teisinis reglamentavimas bei prevencinės priemonės. Nepilnamečių apsauga nuo jiems žalingos informacijos visuomenės informavimo priemonėse pagrindiniuose Lietuvos Respublikos įstatymuose deklaruojama tinkamai, atsižvelgiant į tarptautinių normų reikalavimus ir atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje suformuluotą žodžio laisvės koncepciją. Tačiau tik deklaruoti nepilnamečių apsaugą nepakanka. Kol nėra sukurta teisinės apsaugos būdų, negalima kalbėti apie realiai funkcionuojančią teisinę nepilnamečių apsaugą, o tik apie tam tikrą, geriausiu atveju, norą tai daryti.

Summary

The master's degree thesis contains the analysis of *Restricted-Access Information in Internet and its Control*. In Lithuania, the problem of prohibited and restricted information in Internet became of interest comparatively not long ago, but in the countries more experienced in wide Internet usage this problem is not new and raises quite many discussions. Most countries regulate the contents of information published in Internet in one or another way: by means of common regulatory provisions governing public information release or by means of specifically Internet-tailored regulatory documents. In Lithuania, contrary to legal regulations existing in the European Union, release of non-publishable and restricted-access information in Internet is regulated too strictly with a little space left for self-regulation. In addition, legal regulation of non-publishable and restricted access information in Internet is quite inconsistent and, in some cases, insufficient. The final thesis individually examines practical situations of the protection of minors in electronic media, relevant threats, methods and legal regulation of such protection as well as preventive measures. Protection of minors against harmful information in the media is properly formulated in the basic laws of the Republic of Lithuania, taking into consideration the requirements of international norms and in compliance with the concept of the freedom of expression articulated in Article 25 of the Constitution of the Republic of Lithuania and in Article 10 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. However, mere declarations of the protection of minors are not enough. Legal hedges have not been created so far; we cannot speak of realistically functioning legal protection of minors yet, but rather, in the best case, of a wish to do this.